

Należytość pocztową wliczono w cenie.

РІДНА МОВА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: WARSZAWA, UL. STALOWA 25 m. 10, ТЕЛ. 10-24-05. КОНТО ЧЕКОВЕ П. К. О. № 27110. — РУКОПИСИ ДЛЯ ДРУКУ МУСЯТЬ БУТИ НАПИСАНІ НА МАШИНИ (АБО НАЙВИРАЗНИШЕ РУКОЮ). — ЗМІНА АДРЕСИ 30 ГР.

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВИВЧЕННЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР І ВИДАВЕЦЬ
Проф. Д-р ІВАН ОГІЄНКО

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ: НА РІК 6 ЗЛ., НА ПІВРОКУ 3 ЗЛ., НА ЧВЕРТЬ РОКУ 1-60 ЗЛ. ЗА ГРАНИЦЕЮ 2 ДОЛЯРИ (АБО: 35 КОР. ЧЕСЬК., 180 ЛЕЙРУМ., 30 ФРАНКІВ ФРАНЦ., 5 МАРОК НІМЕЦЬКИХ) РІЧНО. — ЦІНА ПРИМІРНИКА 50 ГР., ЗА ГРАНИЦЕЮ 75 ГР.

РІК I.

ГРУДЕНЬ 1933 РОКУ

ЧИСЛО 12

Дбаймо всі про культуру своєї мови!

Передплата „Рідної Мови“ на 1934-й рік.

З цим 12-им числом минає перший рік життя «Рідної Мови». Довгий був нам цей рік і занадто тяжкий! Рік шукання й сумнівів, рік дошкульної боротьби за створення незалежного науково-популярного органу... Сумлінно й пильно працювали ми на нашій невеличкій ниві, і вже тепер можемо з задоволенням сказати, що наша праця не пішла на марне: українське громадянство побачило її й потроху починає розуміти й цінити цю скромну службу йому.

Літературна мова — то найголовніша ділянка духової культури кожного народу. Зо стану культури літературної мови завсіди судять і про стан культури загальної. Нарід, що не має добре виробленої літературної мови, не може зватися правдиво культурним. Ось тому кожна нація сильно дбає про те, щоб виробити собі справді милозвучну, чисту, багаторозвинену літературну мову, і працю таку вважає за свій перший обов'язок. Дбаймо ж нарешті й ми про розвиток культури своєї літературної мови, цебто про душу й серце нашої Нації.

Мова кожного народу ділиться на говірки; поки нарід не виробить собі спільної доброї літературної мови, доти в його літературі панують мови регіональні. Нарід із регіональними мовами в своїй літературі й пресі, — це ще не закінчена, усталена Нація, це тільки етнографічна ма-

са. Недержавні народи звичайно не мають спільної літературної мови, — послугуються своїми говірками. За нашого часу кожний нарід, що хоче стати державним, мусить показати свою духову зрілість, а вона ж виявляється найперше в культурі літературної мови. Нарід, що в своїй пресі й літературі вживає тільки регіональної мови, що не виробив спільної, соборної мови, такий нарід Державною Нацією стати не може. Показником зрілості не тільки окремої особи, але й цілої Нації все була й тепер зістається найперше культура його літературної мови.

Виходячи з таких поглядів, «Рідна Мова» звертається до цілого українського громадянства, а передовсім до нашої інтелігенції з гарячим закликком: Дбаймо всі про культуру своєї мови! Час регіональних мов для нас уже відрізняє, — поможім же нашій літературній мові скоріше стати соборною. Нехай нарешті кожний зрозуміє глибокий зміст гасла «Рідної Мови», що вона от уже рік кидає до наших мас: Для одного Народу — одна літературна мова й вимова, один правопис! Не створимо самі підстав для боротьби за Мову, скажемо, на Підкарпатті, на Лемківщині і т. ін. місцях.

Тепер кидаємо нове гасло: Дбаймо всі про культуру своєї мови! Тільки тоді, коли справді всі працюватиме-

мо для підвищення стану культури своєї літературної мови, тільки тоді дійдемо до здійснення великої ідеї так нам потрібної, — соборної мови в нашій літературі.

»Рідна Мова« відразу поставила собі сміливе завдання: Праця для Народу з Народом! Ми кликали й кличемо до співпраці всіх, хто тільки розуміє наші гасла, хто тільки свідомий своїх обов'язків перед Народом. Рік нашої впертої праці таки дав уже свої наслідки: наші гасла помалу ширяться, частина українських Видавництв і преси перейшли вже або переходять на академічний правопис і починають писати соборною літературною мовою. В »Рідній, Мові« працюють десятки співробітників, — знаних і незнамих, фахових і нефахових, старих і молодих, — але всі вони горять глибоким і щирим бажанням створити для одного народу одну соборну літературну мову. Нехай же кожний, хто перечитає цей наш заклик, несе, що може: статтю, допис, матеріял, передплату або даток на »Фонд Рідної Мови«. Але всі дбаймо про культуру своєї мови!

З почуттям правдивого задоволення »Рідна Мова« може вже сьогодні ствердити, що вона помалу перестає буги звичайним видавництвом, — вона спроквола перетворюється на вільну наукову інституцію для вивчення рідної мови. Численними листами день-у-день запитують нас про різні спірні чи неясні питання нашої мови найширші круги громадянства; автори питають нас про сумнівні випадки, а часом присилають і свої рукописи для виправлення мови; декільки магістрів і абсолювентів пишуть докторські й магістерські праці й за нашими вказівками. Ми ще не маємо бодай »Вільного Інституту Мовознавства«, — до його створення й провадить »Рідна Мова«, і по силах своїх заступає його.

Але... ми не маємо потрібних матеріяльних коштів глибше провадити свою працю. Щоб зацікавити рідною мовою широкі круги нашого громадянства, визначили ми малу передплату на наш журнал, сподіваючись зате великого числа Передплатників. Надії наші не оправдалися; віримо — тимчасово, й сподіває-

мось у цім 1934-м році значного збільшення Передплатників, цебто припливу більшої матеріяльної спроможности для нашої праці. Ось тим то побільшуємо наш журнал до розміру 48 шпальт на деякі місяці; крім цього, дамо низку знімків із давніх українських пам'ятників. Але передплата зістається й надалі незмінна: 6 зл. річно в краю, за границею в Європі — 9 зл., в Америці — 2 дол. річно (для Америки змушені збільшити передплату через відомий спадок вартости доляра). Докладніші відомості про передплату див. далі на ст. 413—414.

Коли б же наші сподівання знову не оправдалися й число Передплатників на 1934 рік значно не побільшилося, змушені будемо вернутися до попереднього розміру »Рідної Мови« в 32 шпальті. Віримо, що наші Читачі й Прихильники не допустять до того, бо кожен із них таки подбає приєднати нам бодай одного нового Передплатника.

Щоб мати можливість випускати й більші мовознавчі праці, заклали ми нове видання, — науково-популярний тримісячник »Бібліотека Рідної Мови«, що буде виходити книжечками в 6—10 арк. друку й міститиме головню підручники й словнички для вивчення нашої, передусім літературної мови; тут же будемо містити й праці про мову наших письменників і взагалі більші мовознавчі праці загального значення. Щоб розповсюдити нашу »Бібліотеку Рідної Мови« серед широкого громадянства, призначаємо на перший рік її (на числа 1—4) найменшу ціну: 3 зл. річно, за границею: в Європі 5 зл. річно, в Америці — один доляр.

До всіх наших Читачів та Прихильників звертаємося з оцим гарячим закликом:

1. Передплачуйте наші видання на 1934 рік.

2. Приєднуйте нам нових Передплатників. Нехай буде обов'язком кожного нашого Передплатника конечно знайти нам бодай одного нового Передплатника.

3. Матеріяльні видатки наших Видавництв дуже великі, а тому сердечно просимо всіх не забувати й про »Фонд Рідної Мови«. Цим »Фондом« хочемо по-

крити таку малу передплату на наші видання.

4. Звертаємося до всіх українських Інституцій та Товариств із проханням реально допомогти нам у нашій нелегкій праці.

5. Сердечно просимо, хто може, присилати нам відразу цілорічну передплату.

6. Просимо поновляти передплату за-

здалегідь, щоб не було перерви в висиланні журналів.

Міцно віримо, що цей наш щирий заклик дійде до українського громадянства, і воно щедро підтримає нашу працю. Віримо, що громадянство глибоко зрозуміє наше гасло: Дбаймо всі про культуру своєї мови, щоб спільними силами створити для одного народу одну літературну мову. Редакція.

Духовенство й рідна мова.

Уважливо слідкуючи за статтями цінного місячника «Рідна мова», завважую малу участь в ній Духовенства.

Стою на становищі, що невичерпним джерелом великих цінностей для рідної мови є безумовно жива народня мова.

Доступ до неї не такий легкий, як би це здавалося. Наш простолюд не довіряє інтелігентові, нерado стає до розмови з ним, а як і доведеться, то має для пана іншу «бесіду». Знають добре дослідувачі говорів, як не легко приходить їм робити записи, яких штукоч, прямо засідок мусять часом уживати при цім. О, бо нарід добре береже своїх скарбів, будького до них не пускає.

А кому ж ближче, краще, доступніше до цієї скарбниці, як не священникові, особливо на селі? Він же в постійнім стосунку з власниками тих скарбів, бере живу участь у всіх проявах їх життя, має

отже нагоду добре вслухатися в живу народню мову, її говір, виговор, виловлювати її перлини.

Нагод до цього статком: весілля, христини, відвідини хворих, ходження з йорданською водою, похорони, канцелярія, школа, читальня, всякі проби, збори, наради, забави, толоки (збірні роботи), жнива, сінокоси, дертя пір'я, всякі поради, полагоди суперечок, а вже над усе — сповідь, — це ж широке поле...

Треба тільки поцікавитися, робити записи, а буде набуток для студій рідної мови неоцінений, гадаю. І всім набутиім треба конечно поділитися з нашою «Рідною Мовою».

Молодятин.

о. Кость Балицький.

P. S. До правдивих слів о. К. Балицького додамо тільки, що й серед Передплатників «Рідної Мови» Духовенства зовсім не багато... *Ред.*

Походження українських слів.

12. Шеверногий

Цей цікавий синонім російського «косолапый», «кривоногий» ще й досі не звертав на себе уваги етимологів, хоч він дуже цікавий, як новий доказ правильності давнього спостереження, що складені слова часом заховують такі частини, що давно вже перестали вживатися самостійно, але зберегли глибоку давнину. А що перша частина слова «шеверногий» не випадкова «гра мови», а залишок дуже давньої старовини, про це свідчать інші слов'янські мови. Я маю на увазі найперше словенське *šever* «людина з покривленими ногами» та чеське *šever* «кривина, косість, нахил». Ці слова вказують

на праслов'янське *ševerъ, що з нього повстало й словенське *ševeriti* «кульгати». Відділивши в цих словах суфікс *-er*, матимемо корінь *šev-*, що справді зберігся в словенським *ševa* «крива лінія, кривина», а також у давньопольським *po-szewu* «похилий, кривий», *po-szewo* «навкося». Від другої відміни того ж таки кореня повстало чеське *šur* «кривина», *šurý* «кривий», *šourý*, давньопольське *szury*, *szurem* «скóса» *szurny*, *po-szurny*. Всі подані слова ясно показують, що Matzenauer (*Cizí slova* 322) і Miklošič (*Etym. Wörterb.* 339) не були на вірній дорозі, коли намагалися виводити подані слова з нім. *schief*,

Навпаки, правду відгадав покійний шведський мовознавець Petersson (AsPh. XXXV 360), зв'язавши форми на *škr-* з давньоіндійським *khoḡa-* кривий. І слов. *šurgъ*, і д. інд. *khoḡa-* він зовсім правильно виводить із кореня **kheu-*, докладніше — із бази *kheu(e)ḡ-* «щось криве».

До нащадків цієї бази ми можемо тепер додати не тільки словенське *šever* «кривоногий» і чеське *šever* «кривина», але й українське шеверногий, з тим, правда, зауваженням, що тут «шевер» передає не *šever-*, а *ševъḡ-* < *kheuḡ-*

Москва.

Г. А. Ільїнський.

Українська мова в Канаді.

Нема, здається, другого народу на світі, щоб так легко, без надуми засвоював собі слова чужої мови, як робить це український нарід на континенті північної Америки. Не робить різниці, чи то звичайні хлібороби, чи робітники по містах, чи то крамарі, чи люди з вищою освітою, навіть, можна сказати — з малими винятками, — учителі й священники мимохіть засвоюють собі велике число англійських слів і вживають їх, коли розмовляють українською мовою. Розуміється, що до цього склалися різні причини. Передовсім тутешні українці, переселившись із України, стрінулися тут із великою масою речей, що їх вони в ріднім краю не вживали й не бачили, і тим самим не знали, як їх по-українському називати; вони примушені були засвоювати англійські назви.

Скажемо, коли б мені самому пришлося тепер описати по-українському самохід (авто), то, поправді сказати, цього опису не зрозумів би ані українець в Україні, ані англієць. Він представляв би свого роду «есперанто», збудоване з двох мов, що його зрозумів би тільки канадський або американський українець. Це саме стосується до всіх інших машин, що їх тут уживають у господарстві чи по фабриках.

Та поруч цього засвоювання назов машин і їх частин, засвоїв собі український нарід багато інших таких, що їх українська мова не вимагала. При цім засвоюванні він пристосовував англійські слова до своєї вимови так, що вони втратили англійський «вигляд». Для прикладу наведу тут ті, що вже майже засимільовані, і молоде покоління вживає їх з повною вірою, що вони українські. Звичайно, це не всі подібні слова, — це будуть тільки ті, що я зібрав їх у своїм теперішнім оточенні для своєї статті.

Англійські слова :	англійська вимова :	зукраїнізована вим. :	значення :
ice cream	айс крім	айс крім	заморожена сметана
box	бокс	бэкса	скринька
binder	байндер	бандер	жниварка
bottle	батл	батля	пляшка
biscuit	бискит	біски	сухарі фабричні, переважно солодкі
blanket	бленкет	бленкіт	коц, верета
block	блок	бльок	ковбок
brake	брийк	брика	гальма
hammer	гемер	гамір	молоток
up stairs	ап стирс	галстиэ	на першому поверсі хати
harness	гарнес	гарнес	упряж
ham	гем	гем	шинка
hayrack	гий рек	герлик	кіш возити снігу або сіно
car	кар	гара	авто
gate	гейт	гийч	ворота на фармах
disks	дискс	диски	сікачі ріллі
dipper	дипер	діпер	черпак
ditch	дич	діча	окп
candies	кендійс	кенди	цукерки
can	кен	кенник	бляшанка
cake	кейк	кик	малай
keg	кег	кик	барилко
corner	корнер	копор	ріг, кут
cup	коп	копик	горня
court	корт	корт	суд
creek	крік	крік	потік
line	лайн	лайна	дорога
licence	лайсенс	лайсинс	дозволення
lake	лейк	лейк	озеро
lumber	ломбер	люмбер	матеріал, дошки
market	маркет	маркит	торговля в місті
match	матч	мечик	сірник
neck yoke	нек йок	никіль	ярмо
pie	пай	пай	паляниця
pipe	пайп	пайпа	рура
paid day	пайд дий	пейда	плата, виплата, день виплати
pail	пейл	піло, пійло	відро, коновка
peanuts	пінотс	пінац	орішки
plank	пленк	пленк	грубі дошки
post	поуст	поуст	стовпчик
rails	рийлс	рилі	шини

river	ривер	рівер	ріка	cutting	каттіньг	зкатувати	знизити, вру-
cellar	селар	саяр	пивниця				бати платню,
sausage	сосидж	сосич	ковбаски				ціну
station	стишьон	стишіне	залізничий	dumping	домпіньг	домпувати	виладову-
			двірець, стація				вати збіжжя,
tire	тайр	таір	гумовий обруч				землю
			на колесі авта	braking	брийкінг	брикувати	гальмувати
tie	тай	тайза	поріг під	quit	квит	квітувати	покидати
			шинами				роботу
track	трек	трика	залізна дорога	kick	кик	кікувати	нарікати, ко-
train	трийн	трин	потяг,				пати ногами
			залізниця	grading	грейдіньг	грейдувати	клицувати,
fence	фенс	фенц	пліт				підсипати
fork	форк	форми	виделка				дорогу
			або вилки	harnessing	гарнессіньг	гарнесувати	упрягати
freight	фрейт	фрейт	тягаровий				коней
			потяг	steering	стіріньг	стирувати	гонити авто
fruit	фрут	фрут	сухі овочі,				або трактора
			садовина	bidding	бидиньг	битувати	хто дасть
tent	тент	цельта	шатро				більше, хто
slaps	слепс	шлепси	відпилки				зробить більше
			з дощок	running	ронніньг	рунувати	управляти
spring	спрінг	шпріньг	спружина				підприємством,
store keeper	стор кіпер	шторник	крамар				управл. машиною
strap	стреп	штрап	ремінь го-				
			стрити бритву				
street	стріт	штріт	вулиця				
stooks	стукс	штуки	купки збіжжя				
shovel	шовл	шуфля	лопата				

Наведені тут слова вживають українці так, ніби вони були цілком свої слова. Але це, як я вже сказав, тільки мала частинка з тих, що їх вживають. Коли б же всі їх зібрати, то вийшов би не маленький словничок.

Тепер, у додатку, подам на взірець ще кільканадцять дієслів, що прийнялися в нашій мові, здається, раз на все.

Англійські слова:	англійська вимова:	українська вимова:	значення:
threshing	трешінг	трешувати	молотити збіжжя
breaking	брийкінг	брикувати	орати цілину, вчити молод. коня
raising	рийзіньг	рийзувати	підносити ціну, плату; плодити збіжжя, худобу
watching	вотчіньг	вачувати	стерегти
using	юзіньг	юзувати	аживати
cleaning	клінінг	клінувати	чистити
stooking	стукіньг	штукувати	складати в колищі снопи
fixing	фіксіньг	фіксувати	направляти
fencing	фенсіньг	фенцувати	обгороджувати
cranking	кренькінг	кречкувати	крутити
speeding	спідіньг	спідувати	прискорювати, спішити
filling	филіньг	філувати	наповняти
missing	миссіньг	емісувати	проочити, втратити

Подані дієслова — також тільки мала частинка з тих, що українці засвоїли собі від англійців. По фармах це мовне явище ще не так дуже видне, але по містах — можна сміло сказати — розговірна українська мова між простими робітниками являється пів-на-пів з англійською. Наприклад, уже звичайною річчю буде почути такі речення:

Я нині не філую гуд (Я нині не почувуюся добре). Я їхав штрітгарою аж до конори (Я їхав електричним возом аж до рога вулиці). Я зайшов трекою аж до стишіня (Я зайшов залізною дорогою аж до стації). Напомпай таіри, бо вони флет (Дай повітря до гумових коліс, бо вони порожні чи м'які). Або на фармах: Бери гамер та кілька стипликів і йди та пофіксуй фенц у конорі (Бери молотка й кілька скобок і йди та направ огорожу в куті чи на розі). Затайтуй болцу в байндері (Прикрути шрубу в жнивварці). Виклінуй шпарк плоти в гарі (Вичисти іскрові закрутки в самоході). Ми битувалися, хто скорше випічує снопи з герлика (Ми перематалися, хто скорше виладує снопи з воза). Його інджей заштапував і ми мусіли пушувати (Його машина стала й ми мусіли пхати).

Нераз смішно й жаль робиться від такого жаргону, але що ж? Національно не-свідома маса не розуміє ще того, що вона калічить свій найдорожчий національний скарб, мову, засвоюючи чужі слова без потреби. І відродно стає, що на цю справу наше свідоме громадянство звернуло вже більше уваги й пильнує вичищувати українську мову. Жіночі організації, організації молоді й т.ін. вже поставили собі за ціль: »Чистота україн-

ської мови». Їм до помочі засновуються рідні школи, недільні школи, і є надія, що з бігом часу теперішній «жаргон» поволі зникне. А тоді само собою вродиться в нас величне гасло «Рідної Мови»: Для одного народу — одна літературна мова.

.Вільна, Канада.

І. Киріак.

P. S. При цій нагоді звертаємось до цілого українського громадянства в Америці й Канаді, до всіх тамошніх товариств та інституцій: ря-

туйте свою молодь від винародо-
влення! Створіть міцний рідномовний фронт, і всі ставайте до праці збільшити культуру своєї мови! Нехай не буде найменшої оселі, де б не заклався «Гурток Плекання Рідної Мови!» (про ці Гуртки див. «Рідну Мову» ст. 31-32, 311-312). Нехай кожний стає «Прилильником Рідної Мови» (див. ст. 29-31)! Плекати культуру рідної мови й рятувати нашу молодь від винародо-
влення — це найперший обов'язок усіх «Союзів Українок» (читайте статтю: Почесне завдання «Союзу Українок» в 10-м ч. «Рідної Мови» ст. 345-348) і інших таких Товариств. Тримайте з нами живий зв'язок у всіх цих справах.
Редакція.

Мова немовляти.

(Закінчення).

Випровадження мови з крику й сміху важне як для теорії мовознавства, так і для педагогічної практики. Для першої остільки, що прийдеться занехати дефініцію, що твердить, ніби мова — це «наслідство слів, що ними людина відповідає свою гадку», при чому під словом «наслідство» розуміється «упорядкування за певними граматичними правилами», а під словом «виповідає» — «повідомляє інших для якихсь цілей». Така дефініція занадто вузька, навіть коли й слово «наслідство» і «виповідає» будемо розуміти дослівно й занехаємо підсувати їм дальші їхні значення, бо вже тоді під поняття «мови» не буде можна підтягнути поодиноких слів умовонедужих і перших проявів мови дітей і людства. Куди догідніша така дефініція: мова — це один або більше звуків, що ними живий людський організм висловлює свої відчуття й гадки. Коли б опустити слово «людський», тоді про мову можна б говорити також у звірят, як це з рештою подекуди роблять.

Значить, у нашій дефініції опускаємо слово «наслідство», бо, як виказано, в початкових фазах розвою мови не має ніякого наслідства, а також інтенціональність, що її не завжди можна вислідити навіть у мові дорослої людини. Одначе, навіть така поширена дефініція не вичерпує ще всього того, що вчисляється інколи до мови й підводиться під її права.

Згадати б хоча т. зв. мімічну мову глухонімих та сліпо-глухонімих, що відповідають свої почуття та гадки рухами рук, пальців та інших частин тіла. А втім, також людина навіть без жадних недостач

зміслів дуже часто дає вираз своїм внутрішнім станам не звуками, але рухами різних частин тіла, от хоч би руки чи голови. Одначе не будемо займатися ними, бо це тільки винятки, що з них перші мають примінення тільки в рідких випадках, аномальних, а не виказують характеру поголовности, як, скажемо, крик і усмішка, через що належать до психопатології та лічничої педагогіки.

Які ж педагогічні висновки випливають із так змодифікованої дефініції? Отож, коли станемо на становищі, що мова — це тільки слова, чи аж їх упорядковане наслідство, тоді все те, що попереджує таку мову, може не звернути на себе уваги педагогічних діянь або спричинити невідповідне педагогічне поступування. Коли за перші проблески мови будемо вважати вже крик і дитячу усмішку, тоді будемо старатися виховувати їх доцільно, маючи на увазі, що вони не є щось відірване й зайве для дальшого розвитку живин, тільки тісно в'яжуться з тим усім, що дозволяє людині осягнути вищий ступінь психічного розвитку. Ось декілька таких педагогічних висновків:

1. Крик потрібний, бо допомагає глибокому вдихуванню, що необхідне для зміцнення легенів, потім для довшого говорення, співу і т. ін. Одначе, коли дитина кричить, треба подбати про відповідну температуру й чистість повітря. Також належить мати на увазі, що довготривалий крик шкодить, і то не тільки віддихові й мовним знаряддям, але також впливає виснажуюче на слабкі фізичні засоби дитячого організму. Довготривалий крик

навіть у дорослого викликає завороти голови. Далеко сильніше зазначається він на нервовій системі дитини, що після довгого крику тупіє психічно й стає нездібною до жадних сприймань.

2. Не годувати дитини, ані не упереджати її потреб, поки їх не виявить, бо відчуття потреби розвиває дитя психічно.

3. Не держати дитини словитої. Навпаки, дати їй волю, щоб могло вправляти рухи тіла, що їм товаришитиме базікання, через що темп психічного розвитку прискіпитиметься.

4. Тільки здорове й вдоволене дитя дізнає таких станів, що їх зовнішнім ви-

явом є сміх, вимахування руками й ногами та базікання, тому, дбаючи про здоров'я та вдоволення дитини, дбаємо також про розвиток його мови, а тим самим і всієї психіки.

5. Не підказувати дитині тільки таких складів, що воно видобуло їх саме, але підсувати йому також інші, керуючись при тому законом ступневості, тобто підказувати звуки й склади, зближені бренинням до тих, що їх дитя навчилося виголошувати, придержуючись при цьому ритму й риму.

6. Ніколи не переривати дитині базікання з собою.

Варшава. Проф. Петро Кривоносюк.

Говірка села Ракобути.

Село Ракобути, повіту Камінка Струмилова, лежить у близькій околиці Буська, над річкою Бугом. Давній Бужеськ — одне з найдавніших міст на цілій Україні, сьогодні зветься Буськ, а прикметник від нього — бузєцький. У найближчій околиці Буська, у відстані яких 7 клм, лежать такі села з багатомовними назвами: Воляни, Деревляни, Побужани, Купче, Ракобути, Яблонівка, Острів, Красне, Сторонібаби. Щодо самих Ракобут, то в давніх церковних книгах скрізь пишеться »Ракоболты«, тобто Ракобовти (ніби раки бовтати), але сьогодні їх називають виключно »Ракобути«; прикметник від цього: ракобівський, рідко — ракобіцький.

З говірки с. Ракобути подаю тут тільки декілька явищ. Замість я під наголосом маємо виразне *é*, напр.: телé, телéта, лсшé, лсшéта, пацé, присéга, землé, сушінé (юшка з сушених сливок), титé (кутя), жéти (жати), шéпка (шапка), уважéйте, дівчéта, Деревлéни (назва села) і т. ін.

Неналогошене кінцеве я бренить як *i*: неділі, п'ётниці, мамунці, рідніці, квасóлі, Насці, читáльні і т. ін., так само, як господині, пáні.

Приставне *в* перед початковим *о* (див. »Рідне Писання« § 39) дуже часте: во́браз, вону́ка, вонучкі́ (на ноги), во́гер (жеребець, *ogier*), вотáча і т. ін.

М'яке *л* часом бренить на польський лад як *ц*: цьóтка, тесць, го́сці, обісцé,

Нáсці, насці́льник і т. ін. А часом перед *i* як *к*: кісто.

Звичайне тут *ци* (чи), відоме скрізь по західньоукраїнських говірках; часте »зні́стити« (знищити); жу́па (зупа).

Форми двоїни (*dualis*) дуже часті в Ракобутах, як і скрізь по Галичині; двоїни вживають не тільки при числівнику дві, але також по три, »штири«, напр.: три корóві, штири квітці, дві свині, дайте міні дві дéці цукерóк (але: п'ёть дéків, двáйцять дéків) і багато т. ін. Те саме й при ніякому роді: дві слóві, три дéреві, дві яйці і т. ін. А множина має інший наголос: всі корóві, квіткі, свіні, слóва, дéрева, яйці. Див. »Рідне Писання« § 117-120.

Подам трохи цікавіших слів. Слова родинних відносин: тáто, ма́ма або ма́тір; татунцо́, мамунці́ — хрещені батьки; послужіти си́нови, доньці́ — стати хрещеним батьком; дідó — 1. батько батьків чи материн, 2. чоловік батькової чи маминої сестри, тобто чоловік тітки; цьóтка — батькова чи мамина сестра; дéдько́ — 1. батьків або материн брат, 2. взагалі назва старшого, хоч і чужого чоловіка; дéдина́ — 1. жінка батькового чи материнного брата, 2. взагалі назва старшої жінки; дід — 1. жебрак, 2. стара людина; звідси: дідовід — нездара (то дідовід, не господар); зеть, тесць, свéкор, свекру́ха, шва́гер.

Різні слова: дідух — ритуальна солома

в хаті на Різдво; рідно́ — великий кусок нового полотна для різного господарського вжитку; рідни́ці — те саме, але з полотна старого; склénка — пляшка, склянка; верéто — біла настілка на ліжку; кулúпіток — полукіпок; бúрок, гостýнець — мурована, бита дорога; хáїмка — маленька кімнатка, відгороджена в сінях; човéн, подай човна́; басі́й—грач на басі; калитка — ручна торбинка інтелігентної жінки; паля́руш — pugilares; фіфак — чепурний парубок; папірки до

цигарок; склеп — крамниця; па́пкун — цілком; а́я, ая́, ая́я — так; вокóмон — економ.

Нові слова: цукера́й — сахарина; фúга — машина відбирати сметану, центрофуга; кінді́бал — напиток із різних овочів, головню на весіллі; цомбóси — цигарки »com boys«, дуже поширена назва.

Оце трохи мовного матеріялу, що я записав цього літа від місцевих ракобівських селян.

Стрий.

Др. З. Лисько.

Життя слів.

Семасіологічні нариси.

Будинок — слово німецького походження; в XVI-XVII ст. часто визначало тільки різні прибудови коло хати: комору, клуню, хліви і т. ін., але не саму хату. Стародубські судові акти 1665 р.: Продав дом свой власный з пляцом и з будынком 32, Продав дом свой власный зо всим будынком і з гумном 85. Акт 1599 р. (Арх. ЮЗР. I, XI 102): Даровала избу, будынкомъ добре зъпораженную. Трохи пізніше слово »будинок« стало визначати всяке забудовання, будівлю взагалі. Напр. Діяріюш Ханенка XVIII ст.: Прошени были мирские особы въ будинки гетманские на кушанье 74.

Будьласка походить із »будь ласкав«, але через часте вживання стягнулося в одне слово. Значення: будь ласкав, прошу. Злилося в одне слово так сильно, що вже одинність числа в »будьласка« не відчувається, а тому вживається і в значенні числа многого, замість »будьте ласкаві.«

Бунт, бунтувати — слова німецького походження. Як і німецьке Bunt, стародавнє наше »бунт« визначало тільки зв'язок, гурт, в'язка, пучок, а бунтувати — з'єднувати. Книга 27 Литовської Метрики 1538 р. ст. 51: Тыи мѣщане, собравшыся бунтом, силою, моцно, гвалтом; ст. 52: Собравшыся бунтом (=гуртом), на церков божую гвалтом находили; ст. 52: Мы бунтов (=гуртів) нѣкоторых не чынили. Польські сеймові діяріюші з 1555 р. с. 138 подають: Abismi się zbuntowali z kroliem rzimskiem w ligę; з 1563-1564 р. ст. 348: Chcąc ten bunt w nieu wcale za-

chować («Prace Filologiczne» VI. 27). Решетилівська Учительна Євангелія XVII в.: Жидове на Христа бунтуються забити 37 б. Крім того, »бунт« — це була в'язка в 15 чи інше число штук, напр. бунт лисиць, бунт гудзиків, бунт шкур і т. п. Це значення відоме в нашій мові ще й тепер: бунт шовку, тютюну, ниток. Але через те, що гуртки (бунти) легше боронили свої права, або ліпше виконували постановлене, зчасом повстало нове значення цих слів: повстання, ворохобня, повставати. Таке значення бачимо вже в Словнику П. Беринди 1627 р.: »Възмущаю: бунтую, крыкъ чиню, заколочую посполствомъ. Крамола — розрухъ, бунтъ, збунтованя ся; Ков — звада, бунтоване«.

Буржуй повстало з французького bourgeois горожанин, а що ці горожани все були заможні, скоро повстало й нове значення слова — заможний.

Бурак походить із середньо-латинського borrago, що визначало не нашого бурака, а рід огірків. Але з borrago і з наших бураків однаково робили салату, а тому значення одного перенесене на друге. У старій польській мові ще в XVI в. була форма bogak, пізніше стало burak, чи не від поляків і до нас прийшло. Форма »бурак« вже в XVII в. знана в нас. Але ще Котляревський писав »боряк«, див. »Енеїда« IV. 515.

Бюджет походить від англійського слова budget, що зайшло до нас через мову французьку та німецьку. В середні віки англійський канцлер скарбу щороку приносив до парламенту шкуряний мішок із

грішми й виголошував відповідну промову. Слово budget визначає «шкурний мішок», а саме budget повстало від лат. bulga. В Вел. Україні панує французька форма бюджет.

Бюро́ походить від француз. bureau —

шерстяна матерія, сукно; пізніше цим словом стали звати сукно, що ним крито столи, а ще пізніше — самі столи, покриті цим сукном, нарешті кімнату, де стояли такі столи, а за ними працювали писарі, цебто контору чи канцелярію.

Хибно пояснені в Словнику Б. Грінченка слова.

1. Гуш, (-ша м.?) Гр.¹ I. 352 з рос. поясненням: «шишка на тѣлѣ; зобъ». Так само й у Гр.³ I. 428 без змін із тим самим питальником (?). А це слово в нас на Буковині загально вживане. Звучить: гуша, гуш', *sf.*; це синонім до слова «вбло, вбла», *sp.* Гр.¹ I 250 і Гр.³ I 304 — спухл(ен)ніна чи нарст на шиї коло горла. Звідсіля прикм. гуша́тий — той, що має цей наріст, цю гушу на шиї. Слово повстало із «ду́ша, ду́ші» з наголосом на у, див. Гр.¹ I 460 у слові душа́ під 4 і 5; звідси пішло слово «душар», «душарка» в буковинських приказках. Гадаю, що це слово треба б віділити від слова «душа́» й поставити осібно з наголосом «ду́ша»; воно споріднене зо словом душі́ти — тиснути. У Жел. є тільки в мн. гу́ші, -ів, і визначає «болякі». Є ще прикм. «гушувáтий» (Жел. і Гр.) — покритий боляками.

2. Слово «ба́йор», род. ба́йора і ба́юра, *sm.*; мн. ба́йори, -рів і здрібніле ба́йорóк, байорка́, *sm.*, звич. у мн. (бо їх два, пара!) байоркі́, -ків або баюркі́, -ків, — це доморобні, вузенькі пояски рябої краски, що їх прикріплюють по сбох бсках, — тому їх і два, — на горі (в поясі) до горботки — обгортки в наших жінок на Буковині. Синоніми у Гр.: крайка — по́яс — окра́йка — о́кравка не покриваються з значенням слова байорóк, бо поверх широкого жіночого пояса — крайки ще вбирається горботка (обгортка), приперезана на горі вузенькими байорками так, що це ніби виткані рябенькі стяжки чи шнурки, завширшки на 2-3

пальці. Так при слові байорóк, -рка, м. у Гр. треба б додати: це вузенький, витканий із вовни або бавовни жіночий *поясок* рябої краски для прикріплення обгортки Бук. У Жел. є байорóк, -рка у цілком іншій значенні.

3. За́порток, -тка чи за́псроток, -тка *sm.* як у Гр.¹ II 84 і Гр.³ II 280? Це — збавлене яйце, через неправильне вигрівання квочки так, що з нього не може вивестися курятко. У Жел. подано добре; помилку зробив Грінченко.

4. Кі́рй, а не кі́рви. Цього слова бракує в Гр. під буквою к. У Гр.¹ II 161, а так само без змін і в Гр.³ II 386 під словом «злототка́ний» подане таке речення, як приклад: «А ті кирви злототкані всю світлицю укривають». Один погляд у твори О. Федьковича, вид. Наук. Т-ва ім. Шевченка у Львові з 1902 р., том I, стор. 35, переконає нас, що тут поет написав був: кіри злототкані, а не кирви. Із змісту виходить, що це ніщо інше, як коври, коверці, килими; отже правильно мало б бути сказано: кі́рй від ко́вер, ківра́ (ковра́), є в Гр.¹ II 261, а Федькович написав кі́рй. А може це слово мало б звучати: кір, кіру, або хір, хіру, й його взято від румунів. У рум. мові є хір, хіру = фр (fir) у значенні (позсложена) нитка (з букв.-рум. вимовою ф = х, напр. хіе = фіе, хір = фір тощо); пор. лат. filum нитка. Цими хірами ще донедавна тут у нас вишивали жіночі сорочки та ткали горботкі (плахти). Тоді: кіри злототкані визначало б «хіром виткані коверці, коврй».

Чернівці.

Проф. Іван Василяшко.

Граматика малої Лесі.

Сторінка для наших молодших.

XIII: Епітети.

Сьогодні я розповім тобі дещо не з чистої граматки, але з науки, що близька

до неї. Розповім, як треба висловлюватись, щоб мова наша стала багатію й поетичною. Ти немало вже пишеш, але раз-

у-раз хвилюєшся, що твоє писання «не таке як у інших». Покажу, у чім тут головна річ.

Мова наша буває проста, звичайна — її досліджує граматика; але буває мова й поетична, багата, яскрава — це мова наших письменників. Наука про поетичну мову зветься стилістика або поетика, — вона розповідає, які маємо засоби прикрашувати свою мову.

Проста назва речі чи іменник ніколи не передає речі глибше. Коли я кажу: «в хаті стоїть стіл», то з такого речення не багато довідуємось про стіл. Цікавий розум зараз запитає: який стіл? Наша відповідь на який завжди робить іменника більше окресленим, яснішим. Стіл може бути дубовий, старий, високий, малий тощо, — ці прикметники звемо прикметниковими додатками до йменника.

Але прикметниковий додаток може бути й такий, що яскраво й образно змальовує нам якусь річ або відразу родить якийсь образ перед нами, напр.: покритий срібний стіл, срібний голос, вечірній дзвін. Ось ці поетичні прикметникові додатки й звемо епітетами (від гр. *ἐπίθετος* — докладений, доданий, додаток), або по-нашому — поетичними прикладками.

Поети або й красномовці ніколи не вживають голих іменників у своїй мові, а все додають до них якогось епітета, — від того мова відразу стає яскравіша й краща. Напр., звичайно ми кажемо: «По заході сонця зійшов місяць»; так би ти й написала. А правдивий поет скаже те саме, але відразу намалює нам цілу захоплюючу картину; так у «Сні» Шевченко пише:

Попрощалось ясне сонце
З чорною землею;
Виступає круглий місяць
З сестрою-зорею.

Отож епітет робить нашу мову образною, мальовничою; він — один із головних засобів поетично писати, й надає нашій мові повної й ясної виразності.

Епітети повстали ще вслідчас із людською думкою, — почавши людина думати, ще з первовіку почала вона творити й епітети, щоб давати відповідь на питання *який* про ті предмети, що

її оточували. Народня думка невпинно творила епітети, їх передавали з покоління в покоління, і багато з них дійшли аж до нас у народніх піснях, казках, поговірках і т. ін. Ці епітети з бігом часу закам'яніли, і ми звемо їх сталими. Сталі епітети глибоко виявляють світогляд цілого народу, вказують на ступінь розвитку його думки, на його духову культуру, на глибину її; змальовують вони й історію народнього думання.

Сталі епітети сильно прикрашують нашу мову, чому, скажемо, Т. Шевченко завжди їх уживає, напр. вітер буйний, орел сизий, світ широкий, синє море, біле личко, темний гай, чисте поле, червона калина, коник вороненький, сонечко ясне і т. ін. Дуже багаті на епітети наші козацькі Думи (пісні про козацькі справи): зелений байрак, хрещатий барвінок, битий шлях, бідна вдова, біле лице, висока гора, голуб сизокрилий, поле чисте, серце щире, сира земля, чорна хмара, ясне сонце і т. ін. Немало в Думах дуже старих епітетів: білий камінь, буйний вітер, весна красна, жовта кість, нечиста мати, сонце праведне й т. ін.

Той сам предмет навіть у народніх творах має різні епітети, напр. в Думах: брат рідний, сердечний; вітер буйний, тихий; вода бистра, погожа, тиха, холодна, щироглибока; кінь вороний, добрий; орел сизий, чорнокрилець; голубок сивенький, сивий, сизокрилий і т. ін. Одна й та сама прикмета може бути епітетом кількох речей: темний луг, темна ніч, темний похорон, тихий вітер, тихий Дунай, тиха вода, вірна дружина, вірний слуга і т. ін.

Сталі епітети так сильно увійшли до нашої мови, що часом їх уживають і без іменника, напр. у Шевченка: Утомився вороненький (цебто коник), іде, спотикнеться; Буйнесенький (вітер), знаєш, де він ходить. А то прикладаємо сталого епітета навіть недорічно: Біле тіло вовки з'їли, пише Шевченко про козака, хоч тіло українського козака скоріш біле не було.

Друга найважливіша група епітетів — це епітети не сталі, а т. зв. оздобні (*epitheton ornans*). Сталі, народні епітети все прості, не глибокі, а тому поети зви-

чайно творять і свої нові епітети. Кожен звичайно дивиться на предмет по-своєму, кожен бачить його йнакше, а тому й повстають все різні й різні епітети. Епітети — це невідмінний спосіб не тільки мови поетичної, але й всякої іншої. Знаємо письменників, що мають надзвичайно глибокі, яскравомальовничі епітети, епітети все свіжі й нові. З культури епітетів можна судити й про силу поетичного таланту того чи того поета, тим то й поети таку велику увагу звертають на свої епітети. «Видно пана по халяві», каже поговорка, а ми б додали: а поета з епітетів.

Розуміння предмета росте з бігом часу й зо зростом культури, тим то зростає глибина й мудрість епітетів. Часом поет чи письменник витворює нам новий епітет, що відразу звертає нашу увагу на такий бік предмету, чого ми доти не бачили, або не звертали уваги. Ось, напр., якими глибокими й мальовничими епітетами пише Олесь про «рідне слово»:

О слово рідне, орле скутий,
Чужинцям кинуте на сміх,
Співочий грім батьків моїх,
Дітьми безпам'ятно забутий...
О слово рідне, шум дерев,
Музика зір блакитнооких,
Шовковий спів степів широких,
Дніпра між ними левій реві.

Саме «орле скутий» у відношенні до нашої мови відразу малює нам велику трагічну картину дошкульних утисків нашої мови й нашого народу...

Треба мати ще на увазі, що добрий

письменник не пише самого дієслова, а конче придасть йому й виразного прислівника, бо прислівники так само можуть правити за епітети, глибше змальовуючи дієслово-присудок. Так, Шевченко пише: Широ полюбила, Високо літає, Кругом дуба русалоньки мовчки дожидали, Довго-довго дивувались на її уроду, Під ним коник вороненький насилу ступає. Олесь, як бачили, пише: Дітьми безпам'ятно забутий.

Дуже часто письменники творять такі епітети, що правдиві речі їх не мають, — це тільки їхнє уявлення про ці предмети; пор. у Олесь: зоря блакитноока, шовковий спів і т. ін.

Отже, щоб ви не писали, не пишть голих речивників або дієслів, — додайте до них епітета (на питання який? як?). Тільки людина, що ні про що не думає, не вживає епітетів, — їсть хліб без масла. Не забувайте, що епітети не тільки прикрашують нашу мову, але й роблять її розумнішою, яснішою. Олесь, творець найкращих епітетів, пише («Конвалія»):

Де ж тії пестоші вітру летючого,
Де ж тії квітоньки гаю пахучого,
Де ж тії ночі сріблясті, блакитні,
Де ж тії ранки рожеві, привітні,
Де ж тії усміхи сонця блискучого?

Епітети може й повинен уживати кожний у своїм писанні. Можна писати граматично зовсім правильно, але мова буде суха, неясна; додайте епітетів, — і вона оживе.

Но забуваймо ж епітетів, пишучи!

Дід Огій.

Говори української мови.

Колоски.

Посуваються «по селу» окутані постаті, наче бедуїни пустинню. Кидають надовкола гнівливі, докірливі споглянення.

— Мійде ни корінятся еднাকে право й еднাকা правда.

Ідутъ гарячково, Щось шемить у грудях.

— Найпущ'е трібувати ж'їбраного хліба... А мусі! Ни є дашо такбого, обї розігнагися, лино до бұльоч'ки, а ни зародилася. На віршках нікус ни вїйшла зи зимлі, зась долбо і ровінев дрібонїйка... Овіс маленечкий, що ни бїло що на косу хопїти...

— Як царїт дож'дж'їк по горах, є статок на пашу й на хлібницю. Копїць і колїв, що зьвізд, намечут і наставлят людкове...

Понура мовчанка й застанова.

— Так гїрко жити, як того камені грїзти... Давно ходїлисме на вїмолот на Вїнгри й дашо заробїли й обїгнагїли по-людськи...

Днїсь ідеме за Самбїр' і ни вїдиме свбо кїнцє.

Гори наші, гори! Бїдка вас накрїла й нам вік зсуятїла...

Хмара смутку прислонила обличчя. Виступили болючі морщини на чолї.

— Ци то вїйна, ци яка пеня з марбов людїм рбзум замїшала, памїть укуртїла й жїтя сколотїла?

Пиреднїш'ими роками хто даке писемцє знав і даку ч'кобу стирміпував, усягди си свое гнїз-

дбійко клав, типір зноваль по мнбгих торопах дають титуляцію на торбія... Сліпі і вчкблені сідают на єдні лаві... І ніхто ни ганьбйтся, що ся забизрляло...

... — Щось ваш сирп ни підтінат... Ци ни хочете ви запліщити й залушити бчи?

— Силб за мнов плакати ни буде... Хліб хлббом ни прикладію...

— У вас ширбкий тик, а малій міх...

— Ту зи всіма пўсто жїти й робїти...

— Пек би вам бїло!

— Нїкус ми з тоббв ни мїло...

— Вше ся милб вже змилило...

— Бодай тя поломїло! Ти минї всі богї змолїла...

— Ви ї ни слўхайте! Вна бреше, як Гєршко-ва собака...

— Дббре, що хоть ти за мнов обстала...

— Рїд далєко, сусїд блїж'є.

До Підкарпатського словника.

І я не хочу зістатися позаду у каменярській праці очищення української мови. Наше Підкарпаття сьогодні починає освідомлюватися й хоче також брати участь у цій праці. Населення Підкарпаття, що довгі сотки літ ізольоване було від свого рідного українського брата, не могло пережити такого мовного розвою, як браття за кордоном, тому й залишилося в нас багато давніх слів. Мала територія Підкарпаття має населення різноманітне, тому вплив чужих націй на мову українців сильно відчувається. Є околиці, де нарід уживає 50% малярських слів, що й сьогодні тяжко їх викоренити. Подам трохи цікавіших слів.

Глядай-поглядай (шукай), спрятати (сховати), прїчене молоко, опровід (пбхэрэн); ивир — це те порожнє місце, що робить сокира при рубанні дерева; никай, поникай, никайся лиш (диви), зри, позирай (диви, у Мараморошчині уживають «дивї»; лўйтра (лазиво), вічик (мітла); тин (цаинтар, кладовище); парубок—легїнь, фаттїю, хлопчище, легїнище; (панич)—панчўк; пес—пес, щїнїюк, гайда, джилїюга, сўка; (поспїшає)—пилўє; сай, то коли лїд їде рїкою (гурлаш, це малярське слово); читавий — це значить спїшний, сильний чоловік або читавий бук; чамяний, чемний до праці; бїгар — то бук; пїкниця — ковбаси з свинї; пївтиця — бужене сало; солонина — також сало; довган—тютюн; ошийник комїрець; чїмберик — наместо на шкю (це чув у Брўстурї); кал — болото; топанки — черевики; холбшні — це матерїял, що з нього шкють одяг для людей; пачмаги — штани; нагавиці — також штани довгі; пбртки — то штани з бїлого полотна; постолї—бачкори; пясть — кулак; стрий — батьків брат; стрїйна—батькова сестра; вўйко — мамин брат; вўйна — його жїнка; тїтка — мамина сестра; стрїячаник—дїти сгрия або стрїяни; вўйчаник — вўйковї та вўйнинї дїти; старя — свєкруха; ста-

— Бодай тя горязд з хлббом обсїв, що мурали купїня!

... — Якбсь ми ся вїпутали, а з Анци нїгда нїчого. В грўдех дўшит, що вмїрат...

— Чкбда тої врбди і вподбї... Грїбне й облетят квіткї-королькї...

... — Типир у Лїтбвищах на Спаса й на Лўки, чи би все вимерло... Пиредж'є ту, що мбре, шумїло... Кайлї, рогач'ї, сиванїки і єнч'а за нада за бчи брала... Соткї ч'їриси випїнали... Людкбве свїта видїли... Дблька всїх вїтїла, нива й хуабка богатила... Днїсь ужє нїяк...

с. Чайковичї.

о. Юрїй К мїт.

Примїтка, о. Ю. К мїт народився 24. IV. 1872 р. у Старому Коблї Старосамбїрського повіту. Вищеподаний нарис писаний бойківським говором, говіркою с. Дзвинячого Горїшнього й його околиць. Пом'якшену вимову шелесного приголосного автор зазначає перетинкою по нїм. *Ред.*

рий свєкор; зять, хто вїзьме доньку, але є міста, де шурина також зятем титулюють; уживають двояко: «батечко» та «нанашко», мачочка та нанашка; коли далекий родич, то кажуть: «стрий бабї ўйко»; загнав—пїслав (листа); здихає—конає скотина; здише—коли лїнвивий спить; паленка, горїлка; пїдмарїчився—пїдпївся; захольбпївся—забувся в коршмі; ще звикли казати: п'яний балахрестить, дрўгому честь уриває, белендить, морконить, потикаєся, потрїпав миски-блюда. На п'яного кажуть: «п'яний непише», «П'яному й Бўг відступився». — Книшї — печива; пироги — варене тїсто з лекваром, а де-не-де кажуть: лилики; дорожечки—галушки; дзяма — то поливка з стегна свинї; вар — то дзяма з сушениць; цмар — що остається дзяма за колочїнням масла; дирба — поливка з сїм'я динї; паланиця — що печеться наскоро в печї чи на шпаргетї; колочанка — розтерта фасоля і нарїдко розпущена; смажити — значить пекти м'ясо або сало; мачанка — це у молоці варена кукурудзяна мука; сўканиця — це поливка, що в нїй сучать тїсто й варять у нїй; баники — печиво з лекваром або орїхами; перепїчка — це малї калачики, що печуть убогим на Великдень.

Глинїяні, череп'яні посудини називають: товкан — високе горня, силка — широкий горнець, рябўн — горнець мальований, барвленний, пивнїяк — що має широкї лїжку, корчага — що на лїйці дїрочки, а на вуховї пупчик дїрявий, що крїзь нього ссуть воду. — Уживаються такї ще слова: анде, гинде (тут, там); сесє, тотб, сеся, тотя; гїби (начє) тот; їв'єм, ходив'єм; дай му, дай ми; вонить — смердить; попєрек (наскрїзь); павечерок — понад вечїр; на зорях (дуже рано); забурмасилося — захмарилося чорними хмарами; пбвінь—злива; колб—бїля, коло млина; де-не-де уживається «пиля».

Мукачїв.

Олександр Полянський.

Чистота й правильність української мови.

Відповідь на запитання наших Читачїв.

Вбгга (Адвокат Др. М. Бабїук у Рогатинї). Виводите росїйську Волгу з малярського völgу

долина. В науці втерся вже слововивід із фїнського *valgda (з загубленням *d*) біла, ясна, сві-

гла (див. Преображенській I 91, Погодинъ в «Извѣстія» X кн. 3 ст. 9).

Гарцювати (Адвокат Др. М. Бабюк у Рогатині). Мова наша частіше знає «гарцювати», рідше «герцювати», але тільки «герць» — поєдинок. Міклошич (Etymologisches Wörterbuch 1886 р.) і інші виводять «гарцювати» від сер. гірн. нім. harz — herz, звідки воно й поширилося по слов'янських мовах. А. Brückner (Słownik Etymologiczny 1927 р. ст. 168-169) виводить від нім. Hatz — Hetze, що дісталася до мови малярської, де набуло г, пор. hatz боротьба, а вже від малярської пішло по мовах слов'янських. Посередництво малярське сумнівне, бо слово відоме майже всім слов'янським мовам, — такого сильного впливу мова малярська не мала. Ваша вказівка на мад. «harcolni битися, змагатися» цінна.

Добродій. Василь Кацюбій із Нью-Йорку запитує нас, «чому на листах уживаєте титулу «Високодостойний Добродій». Мені здається, що титул цей належить тільки дійсним добродіям і меценатам, що для суспільности щось доброго зробили. Пристосовуючись до демократичности, ми повинні задовольнитись самим «Пане, як вистарчаючим». Так, слово «добродій» визначає передовсім людину, що приносить добро своєму народові; добродії бувають загальнознані й мало знані; хто добродієм не є сьогодні, може стати ним узавтра. Беручи все це на увагу, й вірячи, що Передплатники «Рідної Мови» бодай супроти свого журналу стануть правдивими Добродіями, ми з чемности титулуємо кожного нашого адресата Добродієм.

Дякуючи (В. Дзюблик із Луцького). В російській мові дуже поширена форма (з німецького) «благодаря» з давальним відмінком, напр.: Благодаря его проворству, Дубровській получилъ приглашене, Пушкін. Огонь, благодаря сильному вѣтру, распространился быстро, «Бѣсы» Достоевського. Але в добрій російській мові «благодаря» значайно вживають тільки там, де справді є за що дякувати, тим то вважається за недобрий вираз: Больной умеръ, благодаря небрежности доктора (справді, за що тут дякувати докторові?). Під впливом російської мови часто і в мові українській вживають виразу «дякуючи» замість «через» або «завдяки»: Дякуючи хворобі, мушу втратити посаду. Але цих виразів треба оминати, як русизмів, краще сказати: Через хворобу мушу втратити посаду. Через тебе це лихо скоїлося. А вже вирази, як: «Дякуючи холері він умер» просто недопустимі, бо це не тільки незграбна позичка з російського, але до того ще й із вульгарного. Слова «дякуючи» можна вживати в українській мові тільки в скорочених причинових реченнях (та й то тоді, коли справді є за що дякувати), напр.: Дякуючи Богові, я таки видужав, або: Гості встали заа столу, дякуючи господарям. Але: Через тебе я захворів, а не: Дякуючи тобі я захворів. При тому слово «дякуючи» вимагає все відмінка давального, а не родового: дякуючи кому-чому (а не кого-чого). Коли треба висловити відтінок «вдячності», то краще вживати слова «завдяки» напр. К. Михальчук: Завдяки доброму чоловікові, я спромігся дідому долентатись (Словн. Б. Грінченка, 3 видання). Кажемо «завдяки» кому-чому, а не кого-чого (русизм).

Замкар — слюсар. Учитель Б. З. із П'яткової звертає увагу на слово «замкар», що на Закарпатті вживається замість чужого слюсар. Справді, варто частіш уживати доброго свого слова «замкар»; а що тепер круг праці «слюсаря» сильно переріс те, що дає нам «замкар», то й «столяр» не тільки столи робить. Про «слюсара» див. «Р. Мова» ч. 5 ст. 185.

Квасоля-фасоля (С. Яковець із Перівки). Звук *ф* чужий у всіх слов'янських мовах, не маємо його й ми, тим то позичаючи слова з цим чужим звуком, народня мова звичайно перероблює його на свій лад, — на л, х, хв, кв. Вимова квасоля так широко знана в Україні, що Академія Наук у Києві й постановила писати квасоля або фасоля, як хто хоче. Тільки в новопозичених словах задержуємо *ф*, напр.: фабрика, а старопозичені слова звичайно пишемо по-народньому, див. «Рідне Писання» § 262. Про історію *ф* в укр. мові див. І. Огієнко; Нариси з історії укр. мови, 1927 р., ст. 172-175 (про цю працю див. «Р. Мова» ст. 79). Слово походить із гр. *φάσηλος*, новогр. *φασόλι*, *φασούλιον*, звідки лат. *phaseolus*, нім. *Fasol* і всі слов'янські; Срезневський, Матеріали III 1353 подає з Життя Андрія Юродивого XV віку: *φασόλι* і *φασέλι*. Від якого народу й коли саме позичили ми свою квасолю, не відомо; але кв зам. *ф* промовляють за давнину і не за німецьке джерело.

Липкий. Учитель Б. З. запитує нас, як треба вимовляти: Лепкий чи Липкий, і як треба писати: лепкий, чи липкий. Форми «лепкий» наша мова зовсім не знає, — це за польським *lepki*; по-українському маємо: липкий, липнути, липіти, ліпкий.

Літній — літошній (Посол Ілько Гаврилюк, Буковина). Ви твердите: «літня може бути людина, а в розумінні пори року мусимо вживати літошній». Ні, це непорозуміння: літошній — це слово місцеве, часте, напр., на Харківщині; але тепер у літературній мові цього слова майже не вживають, — вживають тільки «літній». Слово літній (не літний) дуже старе слово, відоме ще з пам'яток XI-го віку. Усі наші письменники вільно вживають цього слова. Напр.: А. Свидницький, «Люборацькі»; Літня робота 9. М. Коцюбинський, Твори; Літньої днини I 5, літніми 14, літнього 55. В Галичині, за архаїчним «лѣтній», вживають форми літній; напр.: А. Чайківський «Одарка»: Літнього дня 17. І. Франко: Літнюю днину 70, Дня літнього 54, Літної днини 81. В. Щурат, «Пісня про Роланда»: У перших літних днях 79. Отже, в літературній мові вживають літній, а не літошній.

Мусити — мусів. Посол Ілько Гаврилюк із Буковини пише нам: «Я думаю, що мусимо писати тільки: мусимо, мусиш, мусила, бо наш нарід ніде й ніколи не каже: мусіш». Це цікаве питання, і його треба вяснити ширше. Слово «мусити» позичили ми з німецького *müssen* (*mussen*), *Muss*, бо свого власного слова на це величчє значення не мали ані ми, ані поляки. До нашої мови слово дісталася десь у XIV-XV віці; в віці XVI це слово в нас зовсім освоюється, а це свідчить про давність його запозичення (хоч в укр. грамотах до половини XV в. цього слова ще нема). Ось най-

старші мені відомі приклади з пам'яток. Akta Grodzkie i Ziemskie VII 205: муситъ із 1407 року. »Арх. Ю. и З. Рос«. I 93: мусити 1538 р. Пересопницька Євангелія 1556 р.: мѣшѣ, мѣсимѣ, мѣсѣт. Крехівський Апостол 1560 років дуже часто й вільно вживає цього слова: мѣшѣ, мѣсѣш, мѣсѣт, мѣсѣмо, мѣсѣте, мѣсѣт, мѣсѣл, мѣсѣли і т. ін. (див. мою монографію про цю пам'ятку, 1930 р. т. II. 63-64). Київська Учительна Євангелія 1637 р.: Не з мусу, але доброволне 22, мусовый долгъ 15, мусит 43. І т. ін., — сотнями прикладів можна довести, що це старе в нас слово. Яка була перша форма, — мусити чи мусіти, трудно на це відповісти, бо давнє мусити могло визначати обидві ці форми; тепер, як знаємо (див. Словник Б. Грінченка II 456), в українській живій мові дуже поширені обидві форми, — мусити (частіша) й мусіти (рідша). Обидві ці форми в теперішнім часі збігаються: мушу, мусиш, мусить, мусимо, мусите, мусять (пор. горіти, гриміти, летіти, терпіти і т. ін.), але в часі минулим дієслова на *-ити* мають *и*, а дієслово на *-іти* знають *і*, тим то й наше дієслово в минулім часі в живій мові має дві форми. П. Куліш у своїй »Чорній Раді« 1857 р. писав: мусив 16. 250. 280, мусила 136. 219. Б. Грінченко в »Під тихими вербами« 1910 р. вже плутається: мусила 121 і мусіє 231. Взагалі ж треба сказати, що форми мусити — мусив — мусила часті в східньоукраїнських говорах, а мусіти — мусів — мусіла в західніх. Форми з *ѣ* (і) в минулім часі дуже старі; напр. в О-ису Брацлавського замку 1545 р. (див. АЮЗР VI. I. 19) знаходимо мусѣи, цебто мусѣли — мусіли; Київська Учительна Євангелія 1637 р. 106: мѣсѣл, наше мусів — Ось тому в теперішній літературній мові запанували форми: мусіти, мусиш, мусить, мусимо, мусите, але: мусів, мусіла, мусіло, мусіли: не відкидаються й форми мусити, мусили, мусив, мусила, але вони в літературній мові дуже рідкі й потроху зникають. Пор. в »Кобзарі« Т. Шевченка (вид. 1910 р. В. Доманицького): Мусим робити 125, але: Мусіла сидіти 508.

М'ясарня, а не масарня. Учитель Б. З. із П'яtkової слушно звертає увагу на незграбне »масарня«. Від чеського maso м'ясо зовсім добре повстало чеське masarnia, що скоро перейшло й до мови польської (masarnia, masarz), а звідти й до нас. Уживати чужого »масар« (польське masarz) непотрібно, бо маємо своє добре слово: м'ясар (або різник) — хто продає м'ясо. Місце, де продають м'ясо, в Вел. Україні звичайно зовуть »різниця« (часом »ятки«); Словник Б. Грінченка III 23 пояснює слово »різниця« (не різниця!): 1) Бойня 2) м'ясная лавка; це тому, що донедавна де »різали« скот, там і м'ясо продавали. Виходячи із »м'ясник«, можна б створити нове слово: м'ясниця (але не м'ясниці, бо вже маємо його з іншим значенням), пор. крамниця. Можна вживати й »м'ясарня« (пор. книгар-книгарня), тільки не чужого »масарня«.

Наддніпрянець. Посол Ілько Гаврилюк із Буховини пише нам: »Наша земля не над Дніпром або Дністром, а при річках Дніпрі та Дністрі. Отже мусить бути: Придніпрянець, придніпряньський, придністрянець, придністряньський«. Ні, це не так. Український применник *над* із відмінком оруд-

ним визначає не тільки найближчі до чогось околиці (птаха літає надо мною), але й далекі. Давнє й головне значення *над* — це вище чогось, але в укр. мові повстало й значення околиць, близьких і далеких. Ось тому Словник Б. Грінченка подає: наддніпровий, наддніпрянець, наддніпряньський, Наддніпрянина, наддністрянець, наддністрянка, наддністряньський, — усі ці слова, крім першого, Б. Грінченко подає за Словником Є. Желєхівського, цебто повстали вони на Наддністрянині, бо Наддніпрянина їх не знала. Форми, що Ви пропонуєте, з *при* — це русизми: Придніпровье, придніпровській, Придністровье, придністровській, українська мова такого *при* — не знає, чому й Словник Б. Грінченка зовсім їх не подає. По-укрїнському можливі були б ще форми з *по-*, і Грінченко подає ще: подніпрянець, Подніпрянина, Подністря, Подністрянина, але ці форми вужчі за форми з *над*.

Священник (Л. Жабко-Потапович, Рава Руська). Старослов'янська мова знала форму *свѣщѣникъ* чи *свѣщѣнникъ*, що панує по всіх давніх пам'ятках; але під впливом *свѣщѣнникъ* скоро повстала й форма *свѣщѣнникъ*, а російський Синод закріпив її в своїх виданнях. Форма »священник« здавна в дома, вона часта, напр., у Литовській Мегриці. Тепер в Україні запанувала форма »священник«, з одним *н*, — таку форму подають усі академічні словники. — відрізняючи тим її від форми »священний«, де пишемо *ин*. У живій народній мові панує форма так само з коротким *н*: священник.

Спасибі — дякую (С. Білий із Бортників Наддністряньських) — обидві слови рівновживані в нас. »Спасибі« походить із *спаси бога*, що дало в нас: *спасибог*, *спасибо* (часте на Київщині), *спасибі*; теперішня літературна форма *спасибі*, а не *спасибіг*. Навпаки, »дякую« — це чуже в нас слово, хоч і дуже поширене (дякувати, дяка, вдячний і т. ін.); походить із *нім. danken*, а в нашій мові вже добре відоме в XV в.; напр. »Акты Зап. Рос.« 1492 р. I. 118: *нѣхъ милости дѣкѣемъ*, а це вказує, що позичено це слово задовго ще перед тим. В теперішній час слову »спасибі« часом надаємо відтінок духовости, церковности, — за милостиню кажуть »спасибі« (і »простибіг«, скорш, як »дякую«. — Кажемо: дякувати ко м у, а не ко го (русизм); Б. Грінченко, »Під тихими вербами«: Дякують дідусяві 141, і досі дякую вам 12 (а не: дідуся, вас).

Учень — ученик (Суддя Яр. Марків у Бучачі). Наше стародавнє *ѣчѣнникъ* вийшло вже з літературного вжитку, — його заступило нове »учень«, чи не з польського взяте; для жін. р. зісталось старе »учениця«. Творення мови в цілому світі не йде зовсім логічно, те саме бачимо і в нас, тим то *учень* — *учениця*, *мистець* — *артистка* і т. ін. У Церкві часом чуємо нову російську вимову: *ученік*; це помилка; старі українські Службники знали тільки *ѣчѣнникъ*, як то чуємо і в мові народній.

Церковна вимова богослужбового тексту (о. Євген Модрицький із Судової Вишні). Церковнослов'янське *кси* (назовний множини) давно вже перейшло на *кѣ*, хоч у богослужбових книжках друкують традиційно *кси*. Українська вимова слова *кси* буде тільки *всі*, а не *вси*. — На жаль,

наші богослужбові книжки друкують із наголосом російським (це не «церковнослов'янський»), тим то багато священників виголошують у церкві в екте-їі *просимъ* по-російському — *прѣсим*. Це зовсім не так: грецький оригінал *αἰτησώμεθα* каже, що це наказовий спосіб (в нім. перекладах Р. Шторфа, Головацького і О. Мальцева маємо: *lasset uns erflehen, lasset uns bitten*), а тому в стародавніх текстах часто маємо зовсім добре *просѣмъ*, що й треба читати про сѣм а не по-російському *прѣсим*. На жаль, наші богослужбові книжки друкують це місце за російським синодальним текстом: *прѣсимъ*, а треба: *просѣмъ*. — Так само теперішній текст: *Гѣсподѣ помѣлимся* наслідує текст російський синодальний, бо вдавнину було: *Гѣсподѣ помолѣмся*; в українських Службениках XVII віку маємо тільки *Гѣсподѣ помолѣмся* (або й по-старому: *помолѣмся*); грецький оригінал має тут *βενθώμεν*, а гр. *conjunctivus* перекладаємо

наказовим способом. Пор. у Гоара 1776 р. *oremus*, у вищеподаних нім. перекладах: *lasset uns betten* чи *bitten*. Отож, тільки наше: *Гѣсподу помолѣмся*, а не російське: *помѣлимось*. — Про українську вимову богослужбового тексту див. статті І. Огієнка: *Українська вимова церковнослов'янського богослужбового тексту*, 1921 р., 50 гр., і *Українська вимова богослужбового тексту в XVII віці*, „*Екзист*“ 1926 р. кн. I ст. 11-32, окрема відбитка 50 гр. (набувати від Адміністрації «Рідної Мови»). Про український церковний наголос див. працю І. Огієнка: *Український наголос на початку XVII віку*, «Записки ЧСВВ. 1926 р. т. II вип. I, окрему відбитку набути можна за 1 зл. із Жовкви, «Записки ЧСВВ» — Про церковну вимову буде в «Рідній Мові» окрема статейка. Присилайте нам запитання про церковну вимову, — їх використаємо для відповідної статті.

Від Редакції й Адміністрації. Різне.

«Фонд Рідної Мови». Дбаючи про належний розвиток української літературної мови, як головної ділянки рідної культури, зложили на «Фонд Рідної Мови»: С. Чуб із Палестини 6 зл., Інж. К. Думанський 2 зл., о. Й. Годунько 0.50 зл., о. Й. Ганяк 3 зл. А разом 18.50 зл. А з попередніми за цілий 1933 рік 1186 зл. 67 гр.

З великою приємністю ще раз зазначаємо імена тих, що своєю визначною матеріальною поміччю за 1933 рік сильно допомогли «Рідній Мові»: 1. Друкарня ОО. Василіян у Жовкві добрим друком журналу по зниженій ціні. 2. Українське Товариство «Взаїмна Поміч» у Вінніпегу 366.16 зл. 3. Високопреосвященний Митрополит кір Андрей. 4. Блаженний Діонісій, митрополит Варшавський 200 зл. 5. Преосвященний Єпископ Йосафат Коциловський 20 зл. 6. Преосвященний Єп. Григорій Лакота. 7. Вд. Гетьман Павло Скоропадський 21 зл. 8. Інженер Опанас Нестеренко 105 зл. 9. Свящ. Д. Д. Лещинин із Торонто (збірка на виставі) 52 зл. Свящ. Ол. Чубук-Подільський 45 зл. 11. Осип Марків із Станиславова 25 зл. 12. Учитель І. Кириак із Канади 22 зл. 13. Докторова Ярослава Мандюкова 20 зл. 14. А. Коваль із Каліша 16.50 зл. і т. ін. — Так само багато допомогли «Рідній Мові» ширі Прихильники її: Докторова Ярослава Мандюкова, Прсф. Павло Волянський, Гурток Студентів Українців у Львові, Свящ. Д. Д. Лещинин, О. Івах, Інж. Гр. Яковлів, Проф. Ів. Василяшко, Петро Ковальчук, Інж. Ф. Гаєвський, Дм. Геродот і ін.

Усім цим Добродіям Рідної Мови Редакція складає свою сердечну подяку. Тільки при щедрій однодушній допомозі на «Фонд Рідної Мови» широкого нашого громадянства та наших інституцій зможемо створити авторитетний центр для вивчення рідної мови. Продовження цього списку подамо в дальшому числі.

Передплата на «Рідну Мову» в краю: 6 зл. річно, 3 зл. піврічно, 1.60 чвертьрічно. За границею: в Європі 9 зл., або їх рівновартість іншою валютою: 35 корон чеських, 180 лей румунських, 30 франків французьких, 5 марок німецьких, 65 динарів сербських річно; в Америці: 2 долари річно, 1 дол. піврічно.

Окреме число «Рідної Мови» коштує: в краю 50 гр., за границею: в Європі 75 гр., в Америці 17 центів.

«Бібліотека Рідної Мови», науково-популярний кварталник, видає Проф. Др. Іван Огієнко. Виходить 4 книжки річно, містить більші праці, головко підручники й словники для вивчення української літературної мови. Річна передплата за числа 1—4: в краю 3 зл.; за границею: в Європі 5 зл. (або їх рівновартість іншою валютою: 20 корон чеських, 100 лей румунських, 17 франк. французьких, 3 марки нім., 40 динарів серб.); в Америці 1 долар. Уже вийшли: ч. 1: *Вчимося рідної мови*, 24 ст.; ч. 2: *Рідне Писання*, ч. 1: *Український правопис і основи літературної мови*, 146 ст. Редакція й Адміністрація: Warszawa, ul. Stalowa 25 m. 10, чековеkonto П.К.О. 27110.

«Рідне Писання», ч. 1: *Український правопис і основи літературної мови*, 146 ст. Підручна книжка для школи, а також для вжитку широкого громадянства. Вийшла, яко 2-ге число «Бібліотеки Рідної Мови» й розіслана всім Передплатникам «Рідної Мови». Осіб, що не прислали за неї 1 зл., просимо зробити це якнайскоріше. Усіх Прихильників Рідної Мови просимо ширити цю книжку поміж нашим громадянством. Виписувати її можна від Адміністрації «Рідної Мови» або від усіх книгарень. Ціна книжки з пересилкою: в краю 1 зл., за границею: в Європі 1.50 зл. (6 корон чеських, 30 лей румунських, 5 фр. французьких, 1 марка німецька), в Америці 30 центів. Оправлена в англійське полотно з золотим тисненням — на 50% дорожче.

Адреса Видавництва: Warszawa, ul. Stalowa 25 m. 10. Конто П.К.О. 27110.

Передплата міжнародними поштовими значками. Із тих країв, звідки не можна прислати передплату грішми, просимо прислати передплату міжнародними поштовими значками: 15 значків за «Рідну Мову» й 9 значків за «Бібліот. Р. Мови» річно; за «Рідне Писання» 3 значки.

Приєднуйте нових Передплатників!

Поширюйте «Рідне Писання»!

ЗМІСТ

першого річника «Рідної Мови» за 1933-й рік.

I. Показчик авторів і їх праць.

1. Б. І.: Зацікавлення „Рідною Мовою“ 75-6.
2. Бабюк М. Адв.: Наша правнича мова 367-8.
3. Балицький К. о.: Духовенство й рідна мова 389-90.
4. Бережиський Яр. Проф.: Дещо про переклади на українську мову. З приводу одного „вразкового“ перекладу 134-8.
5. Білик М. Проф.: Етимологічно-семантичні зам-тки 201-4
6. Борщак І.: Европа про українську мову XVI—XVIII віків 47-50, 263-6.
7. Бугера І. о.: Цікаві лемківські слова 153.
8. Василяшко І. Проф.: Хибно пояснені в словнику Б. Грінченка слова 401-2.
9. Виногородський В. Др.: Письменницька мова в Галичині 53-8, 97-100. „Літницький літник“ та йще дещо 361-4. Слова з Підкарпаття 154. Занечищення укр. мови 28.
10. Геродот Дм.: Мова наших часописів на Буковині 57-9.
11. Годунько О. о.: Українські місцеві назви 251.
12. Гординський Яр. Проф. Др.: Важка проблема, відношення мови літературної до народної 125-8.
13. Дерев'яко М. Ілж.: Спогад про „Термінологічну Комісію“ Міністерства Шляхів у Києві 343-4.
14. Дивько-Никольський Й. о.: „Постійно“ 206.
15. З. Богдан: Збагачуймо український словник 151-2.
16. Івах О.: Зразки українсько-англійського жаргону в Канаді 209-12. Які чужі слова в Америці й Канаді наслід найскоріше присвоює 365-8.
17. Ільїнський Г. А. Проф. Др.: Закінчення -ові в давальнім одвини в українській мові 227-30, 261-4. Походження українських слів: 1. Огрядний 41-4, 2. Осоружний 81-2, 3. Лохнути 81-4, 4. Ще раз про „заміж“ 117-20, 5. Кодло 169-70, 6. Жорстокий 171-2, 7. Чумак 195-8, 8. Чля 197-8, 9. Порт 301-302, 10. Штани 335-6, 11. Лушпа 357-8, 12. Шеверногий 389-92.
18. К. А. Студ.: Треба вчитися рідної мови 77.
19. Кириак І.: Українська мова в Канаді 391-5.
20. Кисілевська О.: Лявва — зрив 250.
21. Кміт Юрій о.: Колоски (бойківський говір) 405-8.
22. Кияжинський А. Проф. Др.: Єдиний влучник і, й, та, та й і закони милозвучності 95-8.
23. Ковальчук П.: Пісня з Рівенщини 251-2.
24. Коковський Фр. Др.: Із лемківського говору 249-50. Як змінюються назви наших сіл 363-6.
25. Коровицький І. Мгр.: Скорочення в нашій літературній мові 233-6, 269-72. „Чистота й правильність української мови“ І. Огієнка 29-30.
26. Кривоносюк П. Проф.: До педагогічної термінології 179-82. Мова немовляти 353-6, 395-8.
27. Крип'якевич І. Проф. Др.: Мовні статті у Львівським „Ділі“ 1881—1905 р.р. 333-4, 373-6.
28. Кр-ч І.: Неопублікована праця про український наголос 351.
29. Крушельницький І. М. Др.: „Листопад“ чи „падолист“ 61-74. „Кутик“ чи „куток“ 91-4.
30. Лев В. Проф. Др.: Дещо в людової етимології 171-4. Про мову Шевченка 295-8, 325-8.
31. Л. В.: Реєсмувати й реєсмувати 205-6.
32. Лисько З. Др.: Говірка села Ракобути 397-400.
33. Луців Ф.: Українська мова в Америці 275-8.
34. Малюжкович Л.: Слово „много“ в нашій мові архаїзм, а не русизм 203-5.
35. Мандюкова Яр.: Притча про самоцвіт 13-6. Мода й мова 277-80.
36. М-т П.: Наша самопевність 78.
37. Негребецький М.: Родовий множини на Бойківщині 251.
38. Огієнко І. Проф. Др.: Української літературної мови мусимо вчитися, щоб знати 33-42. Чужі впливи на українську мову 113-8. Для одного народу — один правопис! Наші правописні спорозуміння 161-70. Наша часописна мова 289-294. Родовий множини на -ей, -ий 257-62. Давальний учасництва 5-10. Ще про давальний відмінок на -ові 357-62. Знахідний відмінок чоловічого роду в формі родового 43-8, 83-90 119-24. Вік нашої форми І¹ руков 197-202. Словник правничої мови 17-20. Історичний словник української мови 321-6. Інститут української наукової мови в Києві 49-54. Життя слів, семасіологічні нариси 59-62, 215-8, 241-6, 281-2. 399-402. Історично-етимологічні й стилістичні нариси: Доженку 231-2, Остатись—остати 265-8, трапити—трафити 273-6, Давніше, а не раніше 13-4, Різний—різний 193-6. Почесне завдання „Союзу Українок“ 345-8. Правописні нариси: Прийменник, творячи з іншою частиною мови прислівника, пишеться з нею разом 19-22, Інженер—інженір 63-6. Коли писати в прикметниках -ній 207-10. Борис Грінченко про апострофа 303-8. Апостроф 335-42. Лігвістичні знаки 137-40. Чистота й правильність української мови, відповідь на запитання наших Читачів 27-30, 69-76, 103-12, 143-50, 181-8, 217-22, 251-4, 281-4, 313-8, 347-51, 377-82, 407-14. Українська мова в „Записках“ ВУАН 155-8, 285-6. Мова наших видань: „Країна блакитних орхідей“ М. Капія 23-6, „Софію вибрав“ В. Дешеліца 149-52. „Той, кого світ ловив та не спіймав“ О. Іваха 152, „Буреверхи“ Е. Бровте 187-90, „Радянський Книгар“ 221-24. † Адам Автовій Криницький 237-40. Замітки про окремі слова: Кременчуцький, а не Кременчужський, Кременчук, а не Кременчуг 15, Звичайно 16-7, Петро Перший 17-8, Зірдо 18, Памороки 59-60, Листопад 64, Кутик—куток 94-6. Заміж 120, Вісчальний—відчаний 134, Любовлю 250, Все—всьо 250. Рецензії: Метода чи метод 29, Взаємовідносини між україн-

ською й білоруською мовами 153, В карпато-українських говорах нема дифтонгічної вимови звука *ы* 153-4, Руський—український 154, Німецькі повичені слова в українській мові 381-2. З людової етимології 174-6. Пісня з Косівщини 26-8.

39. Огій Дід: Граматика малої Лесі, сторінка для наших молодших: I. „Моя малеська“ й „Мій старенький“ 21-3, II. Як живе кожна мова 24, III. Мова ділиться на говірки 65-7, IV. Милозвучність вашої мови 67-8, V. Як живе слово 101-4, VI. Впливи на мову 141-2, VII. Ще про милозвучність вашої мови 112-4, VIII. Частини мови 211-6, IX. Зміна *о, е* на *і* 239-42, X. Ще про життя слів 279-82, XI. Зміна *о, е* на *і* 307-10, XII. Зміна *о, е* на *і* в відкритих складах 371-4, XIII. Епітети 401-6.

40. Оянишук Д.: Здрібнілі слова на -ик, -ок 206-8. Памороки 250.

41. Островський В. Ред.: Знання мови необхідне кожному 9-12.

42. Павлик Ів. Проф Др.: Змагання над устійненням літературної мови у чехів 297-302.

43. Подільський В. К. Проф.: Віддієслівні прикметники на -львий 131-4.

44. Полянський О. Ред.: До Підкарпатського словника 407-8.

45. Редакція: Від Редакції 1-4, До наших Читачів і Прихильників 162-2, Наші завдання 225-8, До Прихильників Рідної Мови 311-2, Дбаймо всі про культуру своєї мови 385-90.

II. Показчик загальний.

До цього Показчика внесено ймення власні, географічні, назви видань, що їх мова аналізується, джерела вивчення української мови, граматичні терміни, а також окремі слова, форми й вирази. Цифра показує сторівку „Рідної Мови“; вища цифра сотень або десятків не повторюється (напр.: 236. 7. 42. 5 читати: 236. 237. 242. 245).

Скорочення: *а* архаїчне слово, *н* народне говіркове, *п* польське, *рс* російське, *р* рідко вживане слово; роди: *ч. р.* — чоловічий, *ж. р.* — жіночий, *н. р.* — ніякий рід. Зірочкою * означено слова, що в „Р. М.“ подано походження їх або їхнього значення. Граматичні скорочення й лігвістичні значки див. на ст. 137—140 „Р. М.“; списки народних слів див. на ст. 101. 51-4. 72-4. 250-73. 405-8. *Що в дужках (), того не вживайте.*

Показчика цього складено так, щоб міг він правити за довідкового словничка.

Українська абетка має такий порядок: а б в г г е ж з и і ї й к л м н о п р с т у ф х ц ч ш щ ю я ь.

(*а а*) і 58. 72. 5, *абі* 220, *авжж* 220, *авто* 184, *Адамово яблуко 101, *адмірал 215, *академія 215, *Академія Наук у Києві* 17-20. 51-4. 66. 72. 155. 63-4. 6. 7. 81. 2. 8. 93. *б*. 233. 82. 313. 7. 8. 22. 3. 5. 43. 50. 410, *бавля* 285, *Америка* 40. 67. 166, *укр. мова в Ам.* 275-8. 93-4. 365-8. 91-6; *абазис* ч. (ж.) р. 25. 9. 283, *аналогія* 44. 373 4, *англійський вплив на укр. мову* 209-12. 75-8. 365-8. 391-5, *англ. мова* 300, *англ. л* 26, *Андріївський* 309, *Андрусак* М. 109, *ангімоція 216, *Антонів вогонь 215, *антрепренєр* 65; *Апостол* 1639 р. 84. 165. 338, 1666 р. 339, *Ап. Крехівський* 1560-х р. р.

46. Річницький А. Др.: Рідна мова й лікар на провінції 99-102.

47. Р-ий Я: Знання мови — то окрема наука 77-8.

48. Сідлецький Л.: До термінології рахівництва 181-182.

49. Сірий І. Інж.: Українські місцеві назви 152.

50. Топольницький М. Мгр.: З „кутка“ на повне світло 367-72.

51. Україніст: Діалектологічна праця в терені 247-9.

52. Чайківський А. Др.: В справі нашої письменницької мови 3-6. Чи нашим правникам потрібне знання української мови 235-8.

53. Хитарко Д. о.: Почати й почитати 271-4.

54. Шевчук В.: Лохнути 250.

55. Шемлей Й. Мгр.: Орудний однини жіночих іменників в українських говорах 89-92, 129-32. Нове *ё* Соболевського чи Потєбні 175-80. Огоновський яко філолог 329-32. Із правописних і мовних помилок 207-8.

56. Шкрумеляк Ю. Ред.: Як уживати слова „звичайно“ 15-6.

Бібліографія і огляд нових праць для вивчення української мови 153-4, 157-60, 253-4, 283-4, 381-2. *Говори української мови* 25-8, 151-4, 247-252, 405-8. *Некрологи*: Роман Завіліньський 31, А. А. Кринський 237-40. *Рецензії* 29-31, 153-4, 381-2. „Рідне Писання“ 311-4.

85. 193. 231. 43. 73. 382. 411, *апостроф* 165. 303-8. 35-42, *аптека 216, *Артём* 26, *Артеменко* (*Артименко*) 26, *Артемівське* (-ськ) 284, *Артемовський* і *-мівський* 309, *архаїзми* 25. 8. 105-8. 43-6. 51-2. 89, *ас 216, *асиміляція* 285, *Атєни* 215, *атож* 220, *ахівєя 216, *ач 216. 69, *Ачкасов* В. 18.

*баба 216, *бабине літо 217, *бабиці* *н* 101, *Бабюк* М. 407. 9, *багатий* (*бог-*) 254. 85, *багато* (*а* багато) 76. 150, *багаття 217, *багнет 217, *бадьорий* (*а* *бодрий*) 136, *байдужий* (*обоятий* *л*) 146, *р* *байдужий* 210, *байор* *н* 401, *байстриюк 217, *баки 217, *бандура 218, *бакір 218, *банк 241, *банкір 241, *банкрут 242, *барвінок 242, *Барвінок* Г. 70. 195. 275. 314. 8. 380, *Барвінський* Ол. 373-6, *батьківщина* (*вітчина*) 106, *бахур 243, *бач 243. 69, *Бачинська* Л. 315, *Бачинський* Ол. 268, *бачити 243, **башибузу́к* 243, *Баштовий* І. 375, *баює* *н* 250, *бешати* *н* 250, *безбатьчєво* (-тьч-) 190, *безбóжний* 210, *бездїтний* 210, *безладний* 210, *безодній* 209, *безматєрній* 209, *безматїній* 209, *безпорядний* 210, *безпосередній* 209, *безпўтній* 209, *безробітний* 210, *безсторонній* 209, *безхатїній* 209, *Бережанщина* 92, *Бережницький* Яр. 133-8, *Бернида* див. *Словник*, *беркут 244, *Берпекер* Е. 41. 4. 5. 81. 4. 169. 95. 8. 243, „*Бескид*“ 37, *бзик* *н* 250, *бж-б* 190. 219, *би* *п* *одвійне* 220, *Буһао* 118, *Бірзула* 243, *Бирчак* В. 7. 110. 121. 267. 76, *бичівник* *н* 172, (*бичувати* *а*) 107; *Бібліографія* про західний в формі родового 45, термінологічних словників 53-54, *І'* іменників ж. р. 89, довідників літературної мови 150. 382, дифтонгічну вимову *ы* 154, українська мова в „*Записках*“ ВУАН 155-8. 285-6, *статей* І. Огієвка в „*Новім Часі*“ 157-8, *рос.-укр. словників* 220, *діалектології* 249. 86, *мовних статей* в „*Діал*“ 373-6;

Біблія Радзівіла 1563 р. 194. 231. 73. *бігме 244, *бідá—бідка 244, Біла Гора 299, Білédький В. 376; (білля) білизна, сорочки 189; Білий С. 412, Білозір Л. 324; білоруська мова 331. 2, її стосунок до укр. 153; Білоцерківщина 119, Більщина 206. „Ви-letyи рол.-укр.“ 154, *благати 244, *благий 244, благородний 210. благословляти кого-що а кому-чому) 26. *благейний 245. блакитний 210, бліжній 209, *близорукій 246, (блинець) млинéць 219. бо (позаяк) 349, *-бог-, -баг- 246, *богадільня 246, (богато) багáто 25, „Богословія“ 1751 р. 381. *бодай 281, (а бодрий) бадьорний 136, Бодуен 237, *бошевільний 281. бойки 159. 333. 75, Бойківщина 251; *бойкот, *бойкотувати 279. 81; боліти чим, за ким 187; болотний 210, Бона 218, Бондарчук Ів. 219, Бондарчук П. 220, *борг 149, а бóрзо 318, Борковський В. 376, Борковський Ол. 334. 6, Боровик Є. 324. боротьба (борба а) 281, Боргне 365; *борщ 281, Борщак І. 352, Борщів—Борщева 185. 221, борть 365. братерній 209, братіки 101, братній 209. Брик Ів. 376, брїтва 313, Брокте Ем. 133. 87-90, Брок О. 154, бруква 313, Бгюсклер А. 44. 183. 94. 5 253. 4. 302. 31. 2. 82. 499, *бубни 282, Будде 228. 30, будейний 210. *будевь 282, *будїнок 61. 399, будній 209, будучий 4, *будь ласка 399, Буаук П. О. 153. 6 7. 71. 6. 86. 357, буюков (бука) 144; Буюковина 40. 59. 67. 166. 202 6. 401. 2. її часописна мова 57 9, булава 350, Булаховський Л. А. 125. 58. 285, Булик 251, (було -но) 223, *булт 399, *бунтувати 399. Бурачинська Л. 105-6. 316. 7, *бурак 400, *буржуй 440, Бурмич Н. 316, Бутковський О. 18, Бучаччина 7. 92, Бучко—Бучка 208, *бюджет 184. 400, *бюро—бюра 184. 401.

в Україні (на Україні) 217, в—у 68. 142-4, (в—у) давальний учасництва 5-10, Вайк 89, (варта) варт, вартій 189; Василашко Ів. 318, Васильев Л. А. 171, Васильченко 134, Вахнянин Ан. 375, весь (весь а) 143, вгору (в гору) 21. 2, вдень (днем) 110. вдома (дома а) 184, вдóсвіта 21, *ведмідь (р медвідь а) 313-4, великодній 209, величний 2 0, Верейці 251, вертати-ся 97, верхній 209, Верхратський І. 64 129. 51. 249. 333. 75. 6, Веселовська З. 125. 56. 285, Веселовський 334, весінній 209; (р весь а) весь, увесь 143. 189; вечірній 209, (вженитися) оженитися 283, взагалі (узагалі) 21. 382, взїмку 21, вибачте 364, вибрати очі 151. (вигзити) піддурити 137, вигляд 153, *вїгук 215, видавництва і рідна мова 41-2, видерти що від кого-чого (р кому-чому) 189, викональний 131, Винниченко 74, Виноградов В. В. 229. 30. 64, (випадає) годїть-ся 364, випадок (а случай) 73-4, вірїбка (-роб-) 71, вірїзати (р перерїзати) 135, (вирок р) присуд 97, висів 97, виховальний 132, вихованця 179, виховний 132, виходьте (виходїть) 188, Вишата І. 376, Вишенський Ів. 231, вишній 209, Вишня О. 87. 234, виясняю — вияснюю 253, *вївторок 182-3, від <од-от 71, від зам. орудного предмету 220, відділ (діл) 146, віді- 373, відміна слів на -їсть 186. 242, відмінків скорочене зазначення 140, (відмовляти) проказувати молитву 189, (віднести побїду) перемогти 97-8, відповідальний (відвїчальний) 184, відповідний 210, відповідно до чого (чому) 314, відповісти (відмовити) 189, відпочїти (-чати) 25. 253. 71-4, відразу 21. 2, відсутній 209, (відтак) потім 25. 189. 219, (відчїятись а) 70, візьму (во-) 189, віковїчний 210, віков 74, вікопómний а 148, віль-

ний (а вольний, а свобідний) 74. 167, він — до нього 25, Вінниця (Ви-) 284, вїнчальний — вїнчаний 134, „Вїсник Інституту Укр. Наукової Мови“ 54, вїчний 210, вїтку 21, вмер-помер 28, вмер (покіс смерть) 97, вночі (вїчю) 110, внїтрішній 209, (вольний а) вільний 74, Вовк А. 71. 109. 58, Вовківський І. 149, Вовчок М. 2. 37. 48. 74. 5. 6. 86. 9. 116. 84. 232. 68. 349. 70, „Вогні“ 143, водночас 183. 22'; Водохрищі або Водохрища, а Водохрищів 26; (*воздух) повітря 73. 25, Вознесенське (-ськ) 284, Возняк М. 64 150. 220, *Волга 407, Волядь ж. р. 48. 109. 23. 204. 32, *волити-волїти 377, Володїмирщина 101, Волошина Є. 324, Вовдрак 89, Воронїй М. 74, (воротами р) ворїтмїй 188, восенї (р восенї) 282-3, Востóков 331, вóсьмий (осьмий а) 189, вояжер 65, вперед (згори) 21. 145, „Вперед“ 267. 342, (вписи wpiсу) 98; *вплив (уплив) 219. 314, підо впливом 219, чужї впливи на укр. мову 113-8. 41-2; (впраді) 99, вправо 22, *впрост — просто 315, (вразїнвя маю) здасться 105, *враз 21. 377, вранїшній 209, вранці 21, все (всьо) 250. 315, всенародній 209, всесвітній 209, кси—всі 412, всмак 21, вся див. уся, всяк — всякий 315, вьогосвітній 209, вторувати 116, втрете 22, *вуш 102. 203, *вужевка 203, *вушище 203, Вулішїчі 152, вчорáшній 209.

Гавранек Б. 132, Гаврилук І. 352. 410. 1, Гаввський Ф. 324, Гай-Гаєвський Ф. 150. 84. 5. 217. 314. 5. 7. 47. 9, галера 61; Галичина 20. 1. 9. 30. 7. 48. 51. 63. 7. 74. 90. 1. 109. 20. 43. 8. 64. 6 8. 83. 5. 6. 236. 44. 54 71. 4. 93. 8. 329. 33. 42. 9. 50. 60. 4. 5. 410 і її літературна мова 53-8. 67-100, Галюн І. 285, Галятковський І. 182. 243. 52. 9. 316. 38. 9. 47. 9. 360. 1, Гануш І. 331, Ганцов В. М. 125. 55. 6. 7. 285. 6, Ганяк Й. 73. 219, *гармїдер 273, *гарцювати 409, гарячий (го-) 253. 85, Гатцук М. 340, (гвїзд) цвях 253, гей—гей би 315, ген (гень) 26; ге о графічні назви 152. 251 84, як їх змінюють 363-6; германські слова в укр. мові 114, глаголиця 376, Гладкий М. 87. 104. 5 25. 44. 56. 8. 292, *глибокий (глу-) 207. 54, глїтай 207, глїтати 207, Глїбів Л. 13. 241. 380, Глук Ол. 317. 50, глухі голосні 87. 309-10. 71-2, глядїти=пильнувати 10, Гнатюк В. 64. 249; говірки див. під їх власними назвами; Говори укр. мови 25-8. 151-4. 247-52. 405-8, мова ділиться на говори 65 7; класифікація укр. говорів 286; Гóголь М. 376, годїть-ся (випадає) 364, Головацький Я. 121. 413. головний (голі-) 222, голозувати (провадити нарадам) 146, голóдний—голоден 315, Голоскєвич Г. К. 155. 6. 284. 316; голосні глухі 309. 10. 71-2, йотóвані 304; Горещький П. 125. 31, горїшній 209, *городїти 104, горóдній 209, Горуцький 27. 74. 112. 250. 1, Горяев 301, господарний 210, господиня (-ні) 188, Грабóвський 377, гравер 65; гра моти українські XIV—XV вв. 6-7. 178. 85. 229. 31. 58. 9. 66-7. 85. 337. 9. 59; грецькі слова в укр. мові 114, Грїбївщина 201, Григорович-Барський В. 216, грїмїти (гре-) 207. Грїців—Грїцева (-цїва) 72. 185. 241; Грїнчєнко Б. 8. 9. 13. 6. 8. 26. 63. 4. 9. 70. 86. 91. 105. 6. 7 9-11. 16. 45-8. 50. 4. 65. 84. 6. 95. 7. 206. 17. 8. 20. 32. 44. 5. 53. 75. 6. 82. 3. 301. 14-8. 40. 4. 8. 9. 61. 77-9 82. 401. 2. 9. 11. 12, Гр. про апóстрофа 303-8; „Громадський Голос“ 71. 146, грохїт (грьо-) 26, Груньський М. К. 125. 57. 8. 229. 85. 331, Гру-

Що в дужках (), того не вживайте!

шівський 309, Грушівська Г. 324, гряділь н 204; губні приголосні з йотованими голосними 303-8. 31, гувернієр 65, Гувенко С. 158, Huet P. 49. 50, *гузівка 102; гукати кого, р на кого 189; гульвар н 174, Гуркевич В. 160, Huzivaki 199; „Гурток Плекання Рідної Мови“ 31-2. 42. 111-2. 91. 311-2. 45. 7, Гусак М. 181. 3, гуцульський говір 261. 86. 341, Гуцульщина 67. 154. 302.

Г 104-5, глётчер 29, Gartner Th. 228, гніт (кніт) 188, Goat 414, гупа н 401.

Давальний учасництва 5-10, (в-у) при тім; дав. приналежності 5-10. 25; дав. на -ові 227-30. 61-4. 357-62; давній 209, давніше (раніше) 13-4. 283, давнішній 209, „Дажбог“ 17-8, Даль В. 94, Даушків С. 352, дача 364, дачник 364, двадцять 254, дваадцять 254, Двинська земля 90, дві слові (два слова) 72; дво-, двох- 108; двоїна 25. 151. 398, де (чим) далі 222, Дежеліч В. 149, демінутиви 91-6, Дем'янчук В. 156. 7. 8 229. 49. 85. 6; день, С¹ днів і день 315; Дерлиця Ф. 376, джентлмен (-тль-) 26, *дзвін 282, *дзвінки 282, дзюбан 152, Дзюблик В. 219. 20. 409, ді- 373, дивний 210, дивовижний 210, дивуватися з чого (подивляти що л) 188, Дмитрій Ростовський 147, Днячко Й. 380, диспалаталізація приголосних 285, дитячий (діточий) 69. 250, дитинячий 250, дифтонги 153-4. 285, *дід 214. 51-2. 379, *дідо 216, дідовід 398, дієприкметники 327-8; *дієслово 214, дієслова на-сь-ся 190; (діл) відділ 146, діло (діло) 350; „Діло“ 8. 29. 37. 40. 122. 33. 4. 46. 57. 87. 90. 267. 81. 3. 92. 324. 42. 52. 70. 3-6. 81, мовні статті в нім 333-4. 73-6; діля а 246, (діточий) дитячий 69, діядема (діядем) 25; діалектологія 201-2. 47-9. 86. 376. 2; (для) давальний учасництва 5-10; для чого (длячого), чому 98-9; для, з (по) 222; (днем) вдень 110, Дніпро 37. 284, „Дніпро“ 384, Дніпропетрівське (-ськ) 284, Дністер (-стро) 284, добридень (добрийдень) 188, *добродій 409, Добромільщина 51, Довгаль Т. 384, довголітній 209, довжінь 152 довідка 221, довідник 221, довічний 210, довкола 21, довкругі 22, догорі 21, додаток (прилога) 149, додому 22, докупи 21, Долівський говір 129, долішній 209, дольній 209, Дольницький М. 183. 4 378, дома. вдома 184, Доманіцький В. 298. 340, домашній 209, доколішній 209, (дописати) оправдати надії 364, доповідь 221, (доплати) топтати 318, дорожній 209, Дорошенко Д. 156. 382, досвітній 209, достатній 209, Достоевський 8. 409 достотній 209, дотеперішній 209, дочіста 22, *доценту 22. 231-2, Драгоманів—Драгоманова (-ніга) 241. 342, дрівній 209, дрижати (дро-) 207, дружній 2 9, дуброва-дїброва 120, Дубровський В. 54. 74. 156, дуди н 317, Думанський К. 348. 77, Думи українські 110. 84. 268, Дурново Н. 156. 158. 229, духовенство й рідна мова 38-9. 389-90, Дучимінська О. 157, *дядя 216, Дяконенко В. 96. 158, *дякувати кому (кого) 412, *дякуючи кому (кого) 409.

е > і 175. 85. 285. 307-10. 71-4, нове є Соболевського чи Потебні 175-80, е по шелесних 221; „Еводія“ 1642 р. 339, Европа про укр. мову XVI-XVIII вв. 47-50. 263-6, еліпса 285, епізод ч. р. 29; епітети 401 б, етимологія 41. 59. 61. 201-4. 286, ет. людова 171-6, див ще статті Ільїнського.

є < я 397; Єв'янгелія б, Зографська X-XI в. 193, Маріївська XI в. 193, Остромірова 1056 р. 110. 83. 4. 266, Архангельська 1092 р. 156, Галицька 1144 р. 63. 258, Вербська 1560 р. 284, Пересопницька 1566

р. 69. 339. 411, Житомирська 1571 р. 359, 1636 р. 339, Учительна 1637 р. 184. 282. 337-9. 47. 411, 1670 р. 282, Підкарпатська 199, Решетилівська 400; Євнн Ф. 235, єдинічка 116, (єство) істота 25, Єфименко П. 381, Єфремів С. 47. 8 377.

ж-же 190. 219-20, Жабко Л. 378. 412, забування 207, жаден—жадний 254, жваво (живо) 189, (ждати на) 25, Ждиня (Здиня) 364; же-ж 190. 219-20, Желехівський Б. 133. 340. 75. 401. 2. 12, (живо) жваго 189, Житіцький П. 178. 329. 30. 2, житній 209, „Життя і Право“ 237, „Життя й Знання“ 107. 45, „Життя й Революція“ 9. 14. 5. 7. 26. 87, жінка і літературна мова 39. 345, жіночі прізвища 71-3, Жовківщина 129, жодний 221, *жорстокий 171-2.

з-зо-із (зі) 185. 377, з-із 190, Б. З. 410. 1, за (а по, після) 105 221, забагато 22, забезпечувати 184, Заблудівська говірка 77, забутній 210—забутній 210, завбільшкі 21. 2, завдовжкі 21, завдяки кому-чому (кого-чого) 409, завершальний 221, завжди 184, завидна 21, Zawiliński R. 31, *завіси (занавіска, занавіс) 315, (завішено) припинено 98, завсіди 184, завтрашній 209, заше 184, завшіршки 21, (задля) через 99-10, задній 209, задбого 21, задовільний (задовольняючий) 221, (заодно) все 22, зазірало н 153; *займенник 214. 285, займ. ж. р. С¹ і І¹ 220; Закарпаття 91. 166. 410, закінчення -ється (-есь) 152, -ант, -іст, -ист 378, Заклинський Б. 28, залізний—залізниця—залізо (зе-, же-) 143. 315, залюбки 21, Залужний 133, замало 21, *заміж—мож—муж 117-20. 88. 283, заміжня 209, замішанців говір 129-30, *замкар 410, заможний 210, занепад (упадок) 169, занепадати 187, (занимати а) цікавити 70, (заосмотрювати) забезпечувати 184, *запаморочення 60, запорожець 376, запороток н 402, заробітний 209. 351, заскоро 22, заслабо 21, застосувати 116, захват—захоплення (одушевлення) 74, західній 209, збиральний 221, збитки—втрати 182, Збірник 1073 р. 156. 93. 380, Збірник Остріжський 1588 р. 165. 337. 9, Збруч 299, Звенигородщина 296, зверхній 209, *звичайно 15-8, звідси 22, (звучати брєніти 71, згідний 210, згідно з чим (чому, чого) 315, (згоря) вперед 21. 145, здається (маю враження) 105, здалека 22, здатний 210, (здоровенно) сільно 187, Зельський Ів. 219. 379, землею (-люю) 28, зерно (зерно) 18, Зеров М. 324, зяду 22, Зизаній А. 318, зима—зіма 67, (зі) з-зо-із 185. 222, зі- 373, зійти 283, Зілинський І. 177. 249, злигодній 209, *злодій 112, злотий—золотий 148, залучники і-й-та-та й 95-8, злякатись (напудитись) 189, змагання-сварка 7, змагати—бути в силі 70, (змагати) прагнути—прямувати 70, зн > жн 193-6; знаки розділові 76, лінгвістичні 137-40; знахідний відм. у формі родового 43-8. 83-90. 119-24. 90. 223-4; значення—значіння 181, зніжка 182, знов—знобу (знова) 143. 219, злуцятися з кого-чого (над ким-чим) 188, во—з (зі) 222, зовнішній 209, зовсім 21, Золочівщина 250, Зоря Ю. 14. 87. 8, зразковий (оказовий) 219, зроду 21, зрубати дуба 46, Зубатий 299, Зубенко І. 352. 78, Зубков І. 54, зятій 209.

і (а) 58. 72. 5. і—й 68. 142-4, і > я 397, Іванця Гр. 29. 158, Іванницький С. 220, Івасія—Івасева (-сіва) 241, Іватів В. 184, Івах О. 152, іде про що 318, „Język Polski“ 233, ізі- 373, Ізюмоз О. 125. 316 82, *Іква 377, Ільїнський Г. А. 60. 285. 6. 357.

61 2. 77; *ім'єнник 214, ім. на -ок -ик 91-6, уявні 47; індивідуум ч. (н.) р. 284, інженер — інженера 63-6. 344, інженерський 66, інстинктивно (р -вно) 189, Інститут Наукової Мови 49-54, іяший (прочий а) 22, існування (-сти-) 190, історичний 210, істота (вство) 25, істотний 210, іхвій 209, її G¹ A¹ 98, її D¹ 98.

Ж — і 68, Йогансен М. 125. 58, Йосифович Д. 253. 348. 9, Йосип 185, йотовані голосні 304-8.

Кабат М. 235, *кавалок 315-6, кайдани 61, Калінович Ф. 53, калікий и 218, Каманія І. М. 15, Камітка-Струмилова 397-400, Кам'яв.ць-Подільський 323, Кам'яв'єччина 145, Канада 40, укр. мова в Канаді 209-12. 93-4. 365-8. 91-5, Капій М. 15. 22. 4-6. 121. 232, карета (карита) 189, Карлович 237, Карпати 175, карпатське и 153-4, картоплі назви 67, Кархут В. 384, катехісис 1562 р. 186, католицтво (-цям) 283, каторга 61, Кацюбій В. 409, *квасоля 410, квєстія 61, *каїтель (цвітель) 219, *квітка (цвітка) 316, Квів 37. 168. 229. 343, Київські Глаголицькі Уривки 193, Київщина 48. 296. 325, (кип'ятити) 135, кирилиця 376, Кисілевська О. 29, киянин (кивець) 26, *кінєць 371, кіно 184, кінчатися—кінчїтися 316, кірї и 402, Кістяківський Б. 17, Кістяківський Л. 324, Климентій 74, *клич а 283, клічний відмінок 30, Кміт Ю. 159. 408, Кмідикевич 133, книжний 210, (квіт) гвіт 188, Княжинський А. 159, „Кобзаря“ видання 298, Кобилянський Б. 285. 6; Ковалів — Ковалева (-льова) 72. 185. 229. 41. 331, Ковалів П. 324, *кóдло 169-70. 316, Кожанчиков 298, кожний (-вій, кожний а) 210. 316 — кожен 315, кокетувати з ким (кого) 59, Кокоруда 330, Колбасів В. 20, Колесник П. 14. 7. 87, Колесса Ф. 129. 202. 49, колїшний 209, ко́ло — G³ кіл (кол р) 221, колóквіюм ч. (н.) р. 284, ко́ма 317, Команівський Л. 253. 4. 349, Комаренець А. 75, *кóмір (ковір) 316, Комісії для вивчення укр. мови при ВУАН 155, Соппог В. 265, копсіліюм ч. (н.) р. 57-8, Константинов М. 45, контролєр 65, „Кооперативна Рєспубліка“ 106. 270, Копач Ів. 376, Копач О. 219, Копичівщина 129, (копнути) ударити ногою 189, Корбут 381. 2, Кордуба М. 159, коржик 75. 378, *коридор — -ру (-ря, коритар) 26 317, корóбка (пуделко) 135, Королів — Королєва (-льова) 72. 241, Королевський Ф. 376, *корóль 279-80, Короснящина 129, Корш 195, Косарик Д. 14. 87, Косівщина 26-8. 202. 341, Костянтин 380, Котляревський Ів. 8. 37. 81. 6. 8. 92. 165. 86. 217. 75. 95. 6. 400. 10, кофєйня 25, Коцюбінський М. 9. 74. 109. 275. 348. 4. 77. 410, Кочубинський А. 153. 329, *коштóрис 58, *крадїй 112, край — в краю 378, крайній 209, *крам 184; крапка (а точка) 184, крапка по числівниках 185, Красномирське (-ськ) 284, крєвний 210, Кременчук (-чуг) 15. 284, Кременчүцький (-жський) 15, Крем'ячччина 205, кривївий (кро-) 207. 19, Кривеюк М. 52, Кримський А. 17. 9. 54. 115. 25. 45. 55. 6. 8. 75. 208. 29. 86. 328. 77, криниця 208, Кругнський А. А. 237-40. 70, кристал 25, кришити 207. 8, кромішній 209, кубанська мова 286, Кулін бан 199, Куліш П. 69. 74. 75. 86. 108. 9. 70. 86. 7. 95. 232. 68. 75. 316. 33. 40. 7. 8. 61. 8. 78. 411, Кульбакин С. 154. 8. 229, культура слова 297-302, *куняти а 273, Купчинський Р. 352, Kuraszkiwicz Wl. 160, Курдик Яр 69, Курило Ол. Б. 53. 72. 87. 8. 119. 25. 50. 6. 8. 220. 49.

85. 92. 378, *курсант — курсист — курсистка 378, *кусок 315, *кутик чи куток 91-6, кутній 209, „куток мови“ 6. 133. 90. 283. 367-72, Куцій М. 146. а англійське 26, л м'яке 164-5, лагідний 210, Лазаревська К. 324, ламанна 101, Ластовський 157, Лев М. 324, Левицький В. 283, Левицький Ів. 105. 46. 96. 314. 81, Левицький К. 235-6. 375, Левицький М. 109 275, Левицький О. 17, Левицький Яр. 268, Левченко М. 156. 285, лєдве — р лєдві (ледва, лєдво, лєдві) 350, Лемківська говірка 91. 153. 249-50, Лемківщина 129-30. 202. 363, Лепкий Б. 7. 22. 121. 2. 46. 8. 253 60. 83. 348. 410, Лєрберг 262, Лєрмонтов 147, Lehr-Spławinski 263, лєща и 154, *лєщата 183, Лєщишин Д. 149. 413, (Лєтичів) Лятїчів 284, -ли- (лє) 207-8, *липкий (лєпкий) 410, Лисенко, -ка 208, *листопад чи падолист 61-4, Лисько З. 379, Литвинович С. 375, лицькя 135, лід-льóду (леду) 29, лікар і рідна мова 99-102, лікєр 65, лікувати 58, Linde 66. 186; лімгвістичні знаки 137-40, Лисько 365, література див. бібліографіи; літературна мова й її розвиток 1-6. 33-42. 9-50. 295. 374, л. м. мусимо вчитися 33-42, л. м. в Галичині 53-8. 97-100. 361-4, відношення л. м. до народньої 125-8, скорочення в л. м. 233-5. 269-72, вплив часописної мови на л. 289-94, устїйнення л. м. у чехів 297-302, основи л. м. 311-4, л. м. і правопис 380, значення л. м. 385-8; Літин (Ли-) 284, *літнице 361-3, *літнік 361-3, літній 209. 410, Літóвища 362. 408, Літопис Іпатїїв 185. 229, л. Лаврентїїв 44. 84 183. 6. 236. 59, „Літопис Червоної Калини“ 109, *літошній 209. 410, лічити 58, Лозинський 334, Лóндон (Льондон) 26, лорд (льорд) 26, *лóхнути 81-4. 250, Лубні (Лубни) з Лубєн 284, Луганське (вськ) 284, Лукіч В. 235, *луца 357, Луців-Луцева (-цьова) 72. 185. 241, Луцький А. 253. 349, Лучкай 91, (*луччий) крашій 378, Луччина 205, *лушпа 357-8, любити 367, Любка Ф. 75, Любарський І. 286, любов до батьківщини (любов батьківщини) 106. 43, любовою и 250, Любóмльщина 204, „Lud Słowiański“ 89, люди 67, лóтий (лютець) 183, Ляпунóв Б. 154, Лятїчів (Ле-) 284, Львів 64. 294, льодовєць-льодовик 29.

магазин 25, мадярський вплив 331. 407, Мазєпа 352, Мазоп А. 233, майстєрний 210, майже 220, майбүтній 4. 209. 351, Маковєй О. 7. 253. 84. 341. 8, Максимóвич 283. 331, мáксимум ч. (н.) р. 284, Малайóк Е. 18, Malecki 330, малїя (малия) 150, Malinowski 237. 332, малолїтній 209, мálпа- G³ малп 152, Мальцев О. 413, *мáма 216, манастир (мо-) 254, Мандюкова Яр. 157. 251, маєври 65, *манжєти 317, Манжүра 155, Манїу 57, мáрка 219, Марків Ос. 413, Марків Яр. 314. 5. 7. 50. 77. 8. 412, Марковський М. 157 308, Мартель Р. 352, мáтерній 209, Mathezius 299-302, мáтір 398, Matzenauer 195. 335, мачука-мачоха 120, машинїстий 344, *мáйти 219, Мєшїбрїд 365, Meillet A. 154. 263, меморáндум ч. (н.) р. 284, мєнта и 331, „Мєта“ 29. 106. 7. 44, *мєтá 317, мєтáти а 182, мєтáтєзa 314, мєтóдa — метод 29, Мєтóдїй 380, Мєтлївський 9. 196, Мєтрика Литовська 84. 231. 58. 399 412, Мїкулин Д. 313. 5. 8, мїлозвучність укр. мови 67-8. 95 8. 142-4, (мїмо) нє вважáючи нa 99. 186, Мїрний П. 86, Мїхальчук 90. 2. 130. 95. 249. 329. 409, мїжнародній 209, Мїклошїч 41. 81. 3. 119. 30. 69. 95. 329. 30. 1. 2. 75. 409, мїнїмум ч. (н.) р. 283. 4. *Що в дужках (), того нє вживáйте!*

мінус ч. (п.) р. 283, *міркувати 382, місцеві назви 152; місцевий відмінок на -і, -ю 379; Міхельсон М. 216, млинéць (блинecь) 219, (много а) багáто 76. 150. 203-5, множитись 205; мова наших видань 23-6. 149-52. 87-90. 221-4, м. козацька 49, м. „мужича“ 99, м. наукова 49-54, м. Шевченка 295-8. 325-8, м. Свидницького 286, м. немовляти 353-6. 95-8, як живе и. 24, частини м. 211-6, знання м. необхідне кожному 9-12, треба вчитися рідної м. 13-6. 33-42. 77, адвокати й м. 39, рідна м. й лікар 99-102, духовенство й рідна м. 38-9. 389-90, еміграція й рідна м. 383, культура м. 367-72, гучність і правильність м. 300, зачещення м. 28, Європа про укр. м. 47-50. 263-6, м ділиться на говірки 65-7, знання м. — то окрема наука 77-8, наша самопевність у мові 78, плекання мови 111-2, мода й м. 277-80; Могильницький А. 43 91. 260, могутній 209, (могучи) мóжучи 25, *мóда 278, Модзалéвський В. 360, мóдний 209. 10. 317, Модрицький Е. 412, молдавські грамоти 7. 176. 259. 66-7. 339. 59. 60. 1, молитів (-тв) 74. 144, (молодець) ювák 189, молóчний 210, монтér 65, Мончаловський З. 8, Москалівка 202, москвофіли 334, Мочерат П. 219. 20, (музик) селяннів 317, мўжній 209, *мўсити — мусів 410, Мусянович А. 380, Мюлебах 45, м'язи (м'язні) 188, *м'ясáрня (масарня) 411.

(ша) в Україні 217, вáбіх 21, навмання 21, навмісне (р спеціально) 105, навперéd 22, навстяж 22, навчáння 179, навчáти чого (чому) 151, нагíрний 210; нáголос 75-76. 350. 1, н. в N³ 75, н. у прізвищ на -ович, -евич 147, -енко 147, н. в складених словах 152-3, н. в „Лексиконі“ П. Беринди 285, н. укр. прикметників 285, праця про н. 351; надарéмно 21, надвiрній 206, надвóрі 21; *наддніпрянець (при-) 411, наді-373, наді мною (надімною) 190; надприродний 210, наzáвше 21, наzáд 21, Назаревська Л. 324, Назарéвський О. 324; назви географічні 152. 251. 84, як їх змінюють 363-6; наздогáд 21, нáзов (назв) 71. 144. 221, назовний мв. слів на -ар 349-50, назўстрiч 21, накінéць 21, Наконечний 125, налéжний 210, наліно 21. 22, наперекiр 21, направо 21. 22, (напудитись) влякáтись 189, нарóдний 210; на́росток -ка 71. 109, -иння 207; на́силу 21, наскрiзь 21, (наслукувати) прислухáтися 151, на́снага 73, на́снаження (р наладування) 73, на́снажити (р наладувати) 73; Науки Фрема Сирина XII в. 178, 1492 р. 229; „Науки Парохідальні“ 1794 р. 274, наукова мова 49-54, Нахтiгаль 89, „Наше Ре́с“ 299, нашiйник 317, *нащадок 231, найвний 221, найвність 221, не з родовим 223, нева́же 220, невичéрпний 134, невігластво 221, Негребецький М. 147, неда́вній 210, недiлешний 210, „Неділя“ 145. 84. 218, (ведолік рос) 221, ведолiтній 210, ведосiяжний 210, незабўтній 210. 351, незамiжній 210, Некрасов Н. 45, не́лтий 210, *не́ня 216, несподiвано (нечайно) 70, неспрiвжній 210, Нестеренко О. 73. 382, несьюгосáйтній 210, (нечáйно) несподiвано 70, Нечуй-Левицький І. 105. 46. 96. 314. 81. *нешасливий — нещáсний 317, шiжній 210, Николишин Д. 27, нiшній 210, нi один 254, нiби—що 71. 220, нiби (у роді) 189, Нiковський А. В. 155. 6. 85; нiмецькi слова в укр. мові 114. 331. 81-2, нiм. мова 300; Нiмчiвов К. 125. 58. 285, Нiмчук Ів. 251, Nitsch K. 284, (нiччю) вночі 110, „Нова Зоря“ 37. 106.

10. 22. 43. 5. 6, „Нова Хата“ 105. 6. 8. 22. 44-218. 74. 316, „Новий Час“ 8, 29. 95. 8. 122. 57. 208, новiтній 210, Номис 13. 26. 47. 74. 85. 105. 23. 84. 97. 275. 316. 8. 78, Носóвичъ И. 94.

о > і 185. 6. 9. 239-42. 85. 307-10. 71-4; (о) про по дієсловах говорення 75. 144-6, (о різних культурах) 147, обi- 373, обiдній 210, обліччя 190, Обнóрській 264, (обоятний л) байдўжній 146, обрахўнок 58. 182, *обшир (обшар) 347, обўрливий (обўрюючий р) 221, (*óвшим а) 347, Огоновський О. 92. 130. 329-32. 75. 6, *огрiдний 41-7. 204, Одеса (-еса) 284, одiш — одiв 67, одiн óдного (другого) 347, одинадцять 254, однолiтній 210, односторóнній 210, (одушевлення) захват 74, одчáй 70, одчáйдўх (очайдух) 69-70, одчáйдўшний (очай-) 219, ожени́тись (вженитись) з ким (на кому) 283, (оказовий л) зразкóвий 219, Окунь-Бережанський В. 70. 2. 147. 254, Олександрiя Тiшiвська поч. XVIII ст. 186. 99. 232. 59, Олесь 43. 377. 405-6, *олiвéць 104, Олiйник Гр. 27, Омельченко Гр. 157, Ошишкевич 330, Ошопрiй 185, (оноді) позавчора 151, óплески (оплеск) 143, Опис Кнiв. замкiв 1545 р. 165, Опис Брацлав. замкiв 184. 259. 411, орудний однини на -ом, -ем, -ою, -єю по шелесних 27-8, ж. р. на -ов, -ом 89-92. 129-132. 197-202, на -iстю 186, 242, на -и 141, ор. предикативний 223, ор. прикметників ж. р. 28, ор. займенників 220: Осадця 91, освiтній 210, Оси́пів 125, осiбний (спеціальний 105) осiяній 210, Основ'яненко 37, *осорўжний 81-2, остáнній — остáтній 210, остáтись — остáти 265-8. 348, Острижський Збiрник 1588 р. 165. 337. 9, (осьмий а) вóсьмий 189, *отрўта — яд 380, отрўтний 210, Охрида 261, Охримóвич В. 351, *óцет (оцот, ук-сус) 73, (очайдух) одчáйдўх 69-70, (очевидець) самовiдець 109, очi ви́брати 151.

Павлóвський О. 327, падо́лист 61-4; пáерик 338 див. апостроф; Палiкопа и 176, Палiв-Палiева (Палiва) 72. 185 241. *пáморока 57. 9-60. 202 3. 50; Пандéкти Антиóха XI в. 84, 1307 р. 178; Пáне Дирéкторе — Дóкторе — Мецeна́се — Профéсоре 30, Панéйко 334, Пáнкéвич І. 153 4. 99. 200, Пáнтвa 361, *пáпа 216. 317, папуга- G³ папуг 152, паралiзувати (-жу-) 381, *паралiч (-лiж) 381, Парасу́вко В. 286, Партицький О. 133. 333. 75 6, пáрубок 120, Пастér 65, *пáстух 103, Патерик Печерський 252, пати́фикація и 174, Пекарчўк Ів. 109, пекéльний (пеко́льний) 189, первiстка 151. 2, *пергáмен 280, пере- 222, перебáчче 364, передi мною (передiмною) 190, перéдній 210, переклади укр. 133-8. 49-52. 87-91. 376, перспрóшую 363, перемогтi (вiднести побiду, а побiдити) 97-8. 108, (перерiзати) вiрiзати 135, (пересiдатись) 97, перéтня-ка 317, Перетц В. М. 286, Перелсáвщина 130, перiжечок 378, перiод ч. р. 29, *перо 104, персонiфикація 46. 7, Перхорóвич Е. 377. 9, Петренко Г. 324, Петрiв В. 115, Петрiв-Петрова (Петрiва) 72. 185. 241, Петро І 17-8, Петрóв А. 199. 200, Петрушéвич А. 175, печéник 378, Пiлiп (а Фи-) 185, Пiцiя 332, *пир-пирiг-пиро-пирувати 24, пирiжéчок (тiстóчко л) 74-5, питóма вагá 221, пi- 373, пiвiччiй 210, пiдбивати пiдсумки 221, Пiдгiр'я 202. 3, Пiдгородецький Ол. 252, пiдда́вiтись (улягати) впливóвi 146, пiдi- 373, пiдiймáти 285, Пiдкарпаття i його мова 40. 56. 67. 153-4. 99, п. слова 407. 8, пiдкарпатськi пам'ятки XVI—XVIII вв. 199-

202, *підмет 181-2, *піднести — підняти 107, під впливом (під уп-) 219, підрахунок 182, пізній 210, пімстїтись (по-) 189, *піп 204, Піскунов Ф. 318, пісня з Косівщини 26-8, пісня з Рівенщини 251-2, (після; а по) за 105 221, *плат — платити 102, Платон 215, Плевако 125, плéнум ч. (н.) р. 283-4, по лісах (лісам) 25. 144, (по) для — з 222, по-українському чи по-українськи 186, (побідиги а) перемогті 108, побóжний 210, повздожний 210, Повість Вре́менних Літ 283, *повітря (а воздух) 73, по́вний чого (рчим) 315. 348, повно́голос 310, повнолітній 210, повóлі 21, пога́ний — пага́ний 61. 103-4. 254, Погóдів 175. 409, (подивляти що л) дивуватися з чого 188, Поділля 48. 90 123. 30. 74, Подолінський М. 333. 75, подоро́жний 210, подру́жний 210, *поду́шка 252, поетика 403, пожа́лувати про що — р чого 189, позавчóра (оноді) 151, (позаяк) бо 183. 349, пол 110, Полі́вка 89. 130, Полі́сся 204, полоні́зи в укр. мові 29. 72. 4. 5. 97-100. 7-10. 13-8. 45-8. 367-8. 81, Полóнський Х. 54, Полта́ва 181, Полтавські судові акти XVII ст. 7. 69. 148. 83. 259. 337. 9. 47. 59. 61, Полта́вщина 15. 67, по́лум'я ж. р. (полумі́я ж. р.) 135 188, польська мова 49, вплив на неї укр. 115-6; Пóльща 218. 63-5, помáлу 21, помéр — умéр 28, помирати 28, допомогти (а -чи) 58, помолити́ся = помолі́мся 413, (понева́ж а) бо 183, понéже а 183, (повести смерть) вмерти 97, поно́чі 21, пообі́дній 210, попередній 210, попере́чний 210, попере́чна дівка 151. 317, (поперти) підперти 363, Попóв П. 286, по по́лудні (-двє) 189, (по просту) прóсто 188, „Poradnik Językowy“ 31. 270, порóжній 210, *порт — портнина 301-4, посередній 210, *посі́дати 116, послі́дній 210, по́стать (стать) 25. 188, по́стійно 206, посто́ронній 210, пострї́гти (-гчи) 151, Потебні́я О. 126. 55. 75-80. 285. 329. 30. 40. 81, по́тім (відтак) 189. 219, *потра́пити (-фи-) 218, по́троху 184, Потт 329, по-українському чи по-українськи 186, *почати — почити 271-4, по́шта — пошто́вий значок 219, по́яснювальний (р пояснюючий) 221, (правительственный) урядóвий 58. 110, пра́вити 103-5, правни́ки і рідна мова 235-8, правни́ча мова 17-20. 39. 367-9; пра́во пи с 19-22. 27. 30. 51. 161-70. 207-8. 20. 51. 84. 301. 3. 11-4. 75. 6. 80, для одного народу один пр. 161-70. 247-8, пр. Шевченка 297; „Prace Filologiczne“ 237, (працюючий) *трудя́щий 318, предмет в орудні́м 188-9, Преображе́вський 42. 169. 252. 301. 409, приберéжний 210, приві́тати (-ви-) 190, придоро́жний 210, призо́дити 221, прийдéшний 4, прийдешні́сть 5; при́ймéвник 19-22. 214. 329, прийм. у — в 68. 142-4. 190, прийм. з — із 190, прийдéшній 210, при́клад (примір а) 183; при́кмéтник 214, іх I ж. р. 28, віддієслівні пр. ва -львий 131-4. 221, -ний 210. 351, пр. на -ній 208-10, наголос в пр. 285; (прилога) додáток 149, *примéт 182, природя́ний 210, *прислівник 19-2. 214, прислуха́тися (наслукувати) 151, прї́суд (р вирок) 97, прї́сутній 210, Прихильяки Рідної Мови 29-31. 311-2, прихильник (приклонник) 349; при́звище (при-) 69. 208. 374, пр. жіночі 71-3, пр. на -óвич, -éвич 147, -еяко 147, -овський 148. 307-10; при́рва (при-) 69. 374, При́ська (При-) 374; про́ (о) по дієсловах говорення 75. 144-6; про́бант л 331, прові́сційальний (-діошаль-) 379, (проводити нарадам) головува́ти 146, прогу́лька 25, про́даж ч. (ж.) р. 105. прода́ж-

ний 210, прока́зувати (відмовляти) молитай 189, Про́кіп 185, Прокопович Б. 219, просві́тній 210, про́снмъ = про́сім 412, *прости́біг 412, прóсто (по-просту) 188, (прóтяг, на прогязі) 108-9. 222, *професіона́ліст і професіона́л 378, (прочий а) інший 25, проша́к 379, просити руки 187, прощава́йте 25; Псалтир Синайський XI в. 258, лемківський XVIII в. 200-1; (шуделко л) коробка 135, Пу́тї-вельщина 286, пúтній 210, *пúтня 379, Пу́шкін А. 147. 409.

р 207. 304. 42, Радивилóвський А. 308. 16, ра́діо — ра́дія 184, Ра́доміщина 336, Радченко М. 18, Ра́кобути с. 397-400, ра́вний 210, (раніше рс) давніше 13-4, рані́шній 210, *ра́хувати 273, *реасумп́ція — реасумува́ти 205-6, реду́кція и 337, Редько, -ка (-ки) 208, Редько Ю. 148. 220, *ресумува́ти 205-6, *режисéр 65, *резюме́ 205, релі́гійний (-гіозний) 379, рестора́н 25, референду́м ч. (н.) р. 284, -рш- (ре, ро) 207-8, ризикува́ти (р рискувати) чим (чого) 26, Рї́льський М. 8. 9. 13. 4. 48. 9. 87. 8. 184. 232. 53. 316. 7. 48, Риндик С. 343, Рівенщина 251-2, рівнова́га 182, рід чужих слів 29. 283, рідна (рідня) 109. 210, „Рідне Писання“ 311-4. 74. 84, „Рідний Край“ 18, різний — рі́зний 193-6. 210. 381, Рї́зник А. 324, різни́ця 182, різні́тися від себе 105-6, різно́рідний 210, рі́чний 210, робо́чий (робучий) 318, Рогáтия 122, Рогачів — Рогачева 222, (у роді) ві́би 189; родо́вий ч. р. на -у і -а 46. 64, G³ 38), на -ей (-ий) 27-8. 257-62, займенників ж. р. 220, G³ ж. р. 74, -ів 251, G³ на Бойківщині 251, замість знахідного 43-8. 83-90. 119-24. 190. 223-4; ро́жа слизова і терпéва 151, роз- (рос-) 219, Rozwadowski I. 194, розді́лові знаки 76, розі- 373, розірвати 285, *розмаї́тий 104. 219, Рóзов В. А. 229. 59, розпро́щався 25, розумі́ється 16, (розходитьсь мені) 318, років G³ при числівниках 106, роксолáни 48, Романчу́к 298, Ромéв (Ромки) — з Ромéв 284, російський вплив 13-4. 113-8. 409. 12, ро́сіа чи ю́шка 201-2, Рудя́вський 186, Roudet 249, Рудницький Є. 71. 2. 5. 158, Рудницький М. 133-8. 87-90, Rudnicki M. 382, Рудницький Яр. 318, Рудченко 47, Ру́лик П. 324, румуни 375, русинами 8-9. 13-4. 27. 8. 109-10. 283-4. 317. 25-7, „русин“ — „руський“ 154. 376, Русь 47-8, „Руська Правда“ 267, рутени 48, Рúтка Ф. 358.

с — з рухо́ме 303. 50, Сади́ленко М. 286, Садовський Т. 54, Сакович 343, Самі́йленко В. 13, само́відець (очевидець) 109, самі́тний 210, само́рідний 210, „Самостійна Думка“ 122, само́тній і самі́тній 210, *сапéр 65, Свидницький А. 74. 111. 145. 275. 86. 378. 410, Свї́тницький 376, „Світ Дитини“ 106. 43, сві́т (свї́т) 379, сві́тати (сви-) 190, (свобідний а) вільний 107, „Свобода“ 294, свобóда (-да) 350, своері́дний 210, святко́вий (святочний) 145, *свяще́ник 412, Секунда Т. 54, Селі́щев 261, село — G³ сіл (сел) 219, селя́нин (мужик, хлоп) 317, семанти́чні замітки 201-4, семасіоло́гія 59-62, Семенóвич А. 154, Семире́нко 297, Севьківський Я. 220. 53. 4. 347, середній 25. 210, *сестра́ 82, *ейла ві́ку 183, сі́льво (здоровешно) 187, сі́лий 210, сиво́німи 70, Сивявський Ол. Н. 64. 125. 31. 50. 8. 285. 98. 9, Сідле́цький Л. 148, сі́льський 219, Сімо́вич В. 27. 125. 31. 50. 245, сі́нєшній 210, Сіо́я 184, Сі́рий І. 71, Скалатщина 129, скалі́чавлєній 250, скільки (-ко) 349, скірні
Що в дужках (), того не вживайте!

и 153, склад 239, складальний 221, складені слова 63, складня 5-11. 25. 43-8. 83-90. 119-24. 5-8. 285-6, склеп 25, *скоблити 203, Скоророда Г. 152. 252, скворідка (-род) 189, скопійований (-пю-) 25, Скорин М. 159, скоріше (скорше) 349, *скоро 318, скорочення в літературній мові 233-6. 69-72, *скот 103, (скривати а) ховати 106. 89, Славинський М. 376, „Slavia“ 89. 132, слизова рожа 151; (словар а) словник — словник 318, збагачуймо словника 151-2, словарне багатство мови 301, Словник П. Беринди 1627 р. 157. 94. 232. 45. 52. 74. 82. 3. 5. 318. 400, сл. етимологічні 84. 301-2, сл. історичний 321-6, сл. польської мови 238, сл. правничої мови 17-20, сл. російсько-українські 22, сл. семасіологічний 59-62, сл. стилістичний 100, сл. термінологічний 53; словниці 318; слово, дві слова (два слова) 72, слова на -ар 349-50, -ець 372, -ість 242, слова на -ок, -ик 91-6. 206-8. 350. 72, життя слів 59-62. 101-4. 215-8. 41-6. 79-82, слова в Підкарпаття 154. 407-8, з Лемківщини 153, слова складені 63, див. чуді слова; „Слово о Полку Ігоревім“ 331, Слов'янське (-ськ) 284, слов'янський (слав-) 219, Службник 1604 р. 84. 339, (случай а) випадок 73-4, слюза (слеза) — сліз (слез) 318, І³ слізьми — р слюзами 188, *слюсар (шлюсар) 185. 410, Смадь-Стоцький Р. 172, Смадь-Стоцький С. О. 48. 62. 4. 88. 92. 110. 25. 9. 30. 1. 55. 6. 228. 9. 67. 83. 4. 332, Смеречинський С. 125-8. 86, сміти 98, Смовська Л. 150, Смолинська Б. 324, Смотрицький М. 154. 82, (соблазн ж. р.) соблазн ч. р. — спокуса 152; Соболевський А. 45. 90. 229. 335, нове є його чи Потебні 175-80; Согорів 366, сокогати 154, *солдат 201, Сосницька говірка 177, Saussure 93, „Союз Українок“ 42. 111-2. 311. 45-8. 396, *спасибі 412, спасіння 181. 90, (спеціальний) пависний — осібний 105, співчувати кому (сп. з ким) 189, спідній 210, Спілка А. 220, сполука речень 286; *сполучник 214, спол. і — й 68. 95-8. 142-4. 90, спол. та — та й 95-8, спочатку 21, справдешній — справжній 210, спроможний 210, Срезневський И. И. 63. 252. 410, ссипанець и 153, Ставниста В. 324, Станиславський М. 158. 233. 70. 324, Станиславщина 92, (станути) стати 189, старатися про (о) 144, *старець 214. 51-2. 379, Старицький М. 86. 109. 220. 68. 316. 48. 9, стародавній 210, старожитній 210. 351, старожитність 116, старозавітний 210, Старокостянтинів 284, старомодний 210, старосвітній 210, (старушка) бабуся 189, стати (станути) 189, статний 210, (стать) постать 25. 111. 88, Стебвицький П. 18, Степан (-фан) 185, Степанів В. 184. 380, Стефанік 7, стилістика 302. 403, стіха 22, Стокгольм 49, столітній 210, Стороженко 86. 315. 68, (сторонничий л) 145, сторінний 210, (стреміти а) прагнути 217, (стремління а) прагнення 217, Стрий — в Стрию — в Стрії 379, Стрийщина 204, *стріляти 104, струм strom 186, (студено) холодно 189, студентський 318, суботній — субітній 210, судній—судний 210, Сулима М. 125. 327, Сूपрасльський рукопис XI в. 119, *сурма 352, сусідній 25. 210, *sutana 335, *суфлер 65, східній 210, сховати (скрити а) 189, сюди (сюда) 188, сьогобічний 210, сьогоднішній 210, сьогорічний, -чий 210.

та 95-8; та займ., G¹ тіві (р тої, теї), I¹ тією (р тою) 220; „Табор“ 283. 4; та й (тай) 96, (так-як) як-так 222, також 220, тамошній 210, танцю-

вати козакá 46, Татарко К. 53, *тата 216, теперішній 210, Теревельщина 129, Теречче (Трепча) 366; термінологія укр. 3-5. 49-54, Інститут Наукової Мови 49-54, терм. анатомічна 53, богословська 220, ботанічна 54, геологічна 53, граматична 318, залізнична 343-4, зоологічна 53, математична 53, медична 99-102, механічна 51, музична 284, педагогічна 179-82, правнична 17-20. 53. 367-8. 375, природнична 54, рахівництва 181-2, технічна 54. 188, хемічна 53; Тернопільщина 92, тим то 349, (тим більше) погоїв 380, Тимочко Ом. 313. 5-8, Тимченко Б. К. 45. 69. 74. 88. 125. 6. 31. 47. 53. 5. 6. 8. 220. 49. 52. 4. 68. 315. 21-6. 44, Тиховський Ю. 327, Тичіна 87. 377, тільки (-ко) 349, ткати -тчу-тчуть 26, Ткачєк Б. 326, *товар 103. 184; „Товариство Наукове“ Київ. 51, Львів. 53. 164. 6. 293. 313; *товариш 103, I¹ -шем (-шом) 28, тогобічний 210, тодішній 210, той чи той (р той чи інший) 72, Толстой — G¹ Толстого 147, Томашівський 309, Томсон А. 45. 153. 4. 285, тому 349, топтати (доптати) 318, торбій и 407, торішній 210, Торонський Ол. 375, тотобічний 210, (точка а) крапка 184, травень — май 219, Травничек Фр. 198, *трапити (-фити) 273-6. 382, Требник 1646 р. 165. 338, треміти чим (на чому) 189, тривати — тривога — тривожний (тре-, трі-) 207, трикутній 210, тринадцять 254, Трихвиль Ю. 54, тробота и 331, *труба (*туба) 352, *трудячий (-ся, р працюючий) 318, трюмо — трюма 184, (*туба) *труба 352, Тур Н. 350, Тургенєв С. 8, турецький вплив на укр. мову 375, Туркало К. 54. 87, Туркевич З. 349, турлаш и 250. 407, Туряньський Ос. 352, тутешній 210, Тутківський П. 53. 286, тюркські слова в укр. мові 114, тяжба 368, (тямити) пам'ятати 25, Тятіва О. 352, *твотя (тета) 216.

у — в 68, (у — в) давальний учасництва 5-10, у пам'ятку 221, уболівати за ким-чим 187, увесь (р весь а) 143. 89, увімкнутися 221, угору 22, Угорщина 60, ударити ногою (копнути) 189, удень (днем) 110, удівець (удовець) 189, *уж 102, узага-ти изнас 97, Україна 154. 333. 75, Українка Л. 375, „Українське Слово“ 107. 44. 250, (*уксус) одет 73, (улягати) піддаватися впливові 146, Уманець М. 203. 20, умер — помер 28, умови — умовия 222, уночі (нічю) 110, (упадок) занепад 109, Упир Лихий 110, (уплив) вплив 219, уподібнення 44. 373-4, урядовий (правительственный) 58. 110, Устріки 363; уся, G¹ усієї (р усєї, усїї), I¹ усією (р усєю) 220, *учень — ученик (ученик) 412,

ф 185, Фаворський В. 54, Фасмер 377, фатум ч. (н.) р. 284, Федькович О. 91. 121. 276. 402, Филипчак І. 122. 283, *фірванка 315, фірточка (р хвірточка) 189, фонема 158, фонетичний 210, форум ч. (н.) р. 284, Франко Ів. 7. 13. 14. 72. 92. 110. 86. 218. 44. 9. 53. 60. 76. 316. 30. 42. 8. 76. 80. 410, *фура і хура 350.

хазяїн (хо-) 254, хайма и 399, Хавенко 399, хатній 210, Хвастів (Фастов) 284, (хвірточка р) фірточка 181, „Хліборобська Правда“ 58, „Хліборобський Шлях“ 107. 8. 283, (хлоп) селянин 317, Хмельницький Б. 49. 265, ховати (скривати а) 106, Холодний Гр. 51. 2. 155, холодний (студений) 189, Хомин Д. 182-5, Хомичевський М. 324, Храцелський М. 286, Хрєвта (Хрєвт) 336, Христина 49, христити 207, „Христос Пасхон“ 1630 р.

274. 316, „Хронологія“ Римші 183, Хруцький О. 18. 20, художній 210, *хура і фура 350, хутко 318. *цар 280, *цайт (цвітка) 316, (цвітень) квітень 219, *цвях (гвіздь а) 253, Цегельський 334, „Zeitschrift für sl. Philologie“ 89, цей—ця—це 25, церква (ацерков) — С³церков (церквів) 74. 313. 80, церковнослов'янський вплив на Шевченка 327-8, церквимова 412-4, *цесар 280, Цицерон 39, цікавити (занимати) 70, цілосвітній 210, *ціль 317, Цонев Б. 154; ця, С¹цієї (р цеї, ції), І¹цією (р цею) 220. чай 189, Чайка 376, Чайківський А. 3-6. 7. 14. 5. 22. 117. 21. 86. 253. 60. 7. 76. 82. 4. 308. 48. 67. 410, Чамбель С. 198, „Час“ 57. 110. 45. 202, прийдучий час на -му 285, часописна мова 57-9. 104-5. 289-94. 361-4, „Casopis pro moderní filologie“ 153, Часослов 1642 р 64. 183, чебрик 101, Чепіль С. 185. 8, череда 187, через (задля) 99-101, Черкасенко С. 348, Черкавський І. Ю. 17, Чернігів (-ви-) 284, Чесанів 152, чеський вплив на укр. мову 117. 381, Чехович К. 176, Чжалєнко Є. 117, (чим-тим) що — то 75, (чим) дедалі 222, числівний 205; *числівник 214. 54, С³по числ. 106. 315, років (літ) по числ. 106, зложення числ. з іменником 108, крапка по числ. 185; чисті о, е 309, чистота і правильність укр. мови 27-30. 69-76 103-12. 43-50. 81-8. 217-22. 51-4. 81-4. 313-8. 47-51. 77-82, читавий и 154. 407, чіткій 222, *чли 197-8, човен (човно) 349, чоловічий рід 350, чому (для чого) 98-9, Чорве море 48, чорвило 104, чорнобривий 207, Чортків 92. 129, чохла 317, Чубинський П. 15. 47. 8. 85. 108. 23. 49. 86. 96. 275. 316. 77, чудний 210, чужі впливи на укр. мову 113-8. 299. 370-2 див. під їх власними назвами; чужі слова в укр. мові 25. 59-62, слова на -ум 283; *чумак 195-8.

Шалля І. 125. 31, *шановний 349, Шарлемань М. 53, Шаровольський І. В. 285. 381-2, Шахматов А. 175-7. 208. 29. 86. 328, Шашкевич 91, шва 140. 328, Швеція 49, швидко 318, шеверногий 389-92, Шевченківський (-ків-) 350; Шевченко Т. 8. 9. 14. 7. 26. 37. 47. 8. 86. 108. 47. 95. 243. 5. 68. 75 95-8. 313. 4. 5. 7. 8. 40. 8. 50. 61. 77. 90. 402. 11, Шевченкова мова 295-8. 325-8, Інститут Шевченкознавства 298, Шевченка (-ки) 208; Шейківський К. 375, Шелудько І. 54. 73. 382, (ше-) шостий 189, Шкрумеляк Ю. 8. 10. 5-7. 22. 7. 121. 2. 260, шкура (шкіра) 120. 350, (*шлюсар) слюсар 185, „Шлях Освіти“ 133, Шовгенів І. 316. 8, шосе 25, шостий (ше-) 189, штапа и 337, *штапі 335-6, Штібер 89, шукати чого (за чим) 189, Шумлянський Ф. 220.

*щадок — щаток 231, що — віби 71, що — то (чим — тим) 75, що (який, котрий) в підряднім реченні 106. 88, щоб (рщоби а) 350. 220, Щоголів — Щоголева (-ліва) 72. 185. 241, щойно) 382, щонайменше 21, щось погаве (поганого) 25. 189, Щурат В. 7. 110. 267. 348. 410.

юнак (молодець) 189, юшка чи росіл 201-2. я > е 397, я > і 397, *яблуко — яблоко 120. 349, *яблуна — яблоня 120. 349, Яворський Ю. 200, Ягіч В. 156. 330, *яд — отрута 380, як — так (так — як) 222, якби 220, (який, котрий) що в підрядних реченнях 106. 88, Якимович С. 324, якнайбільше — якнайдовше — якнайкраще 21, Яковець С. 109. 48. 50. 219. 410, Яковлів — Яковлева (-ліва) 72. 185. 241, Ялія 366, яр и 250, Ярослав — Ярославля 152, Ярошенко В. 176. 250, Ясенів Горішній 27, Яцимирський 360, Яцьків — Яцькова (-ківа) 72. 185. 241.

«Словник місцевих слів, у літературній мові не вживаних» вийде на початку 1934-го року, як третє число «Бібліотеки Рідної Мови». Словника склав Проф. Др. Іван Огієнко. Книжка вийде на кошти з розпродажу «Рідного Писання», а тому просимо Прихильників Рідної Мови зважити ширити поміж громадянством «Рідне Писання», щоб не було задержки в виході «Словника місцевих слів».

«Рідна мова для самоуків». Задовольняючи численні бажання наших Читачів. Редакція «Рідної Мови» з першого числа 1934 року запроваджує новий відділ, — «Рідна мова для самоуків», де буде друкувати систематичний курс початкової граматики. Курс цей дасть повну змогу навчитися граматики літературної в се української мови широким верствам селянства, робітництва і взагалі самоукам, а також шкільній молоді на початку навчання.

Просимо всіх наших Передплатників доданим чеком П. К. О. негайно прислати цілорічну передплату на 1934-й рік.

ЗМІСТ 12-го ЧИСЛА «РІДНОЇ МОВИ»: Редакція: Дбаймо всі про культуру своєї мови! Передплата «Рідної Мови» на 1934-й рік. *о. К. Балицький*: Духовенство й рідна мова. *Г. Ільїнський*: Походження українських слів: 12. Шеверногий. *І. Кириак*: Українська мова в Канаді. *П. Кривоносок*: Мова немовляти. *З. Лисько*: Говірка села Ракобути. Життя слів, семасіологічні нариси. *І. Василяшко*: Хибно пояснені в Словнику Б. Грінченка слова. *Дід Огіт*: Граматика Малої Лесі: XIII. Епітети. Говори української мови: *о. Ю. Кміт*: Колоски. *О. Полянський*: До Підкарпатського словника. Чистота й правильність української мови, відповідь на запитання наших Читачів. Від Редакції й Адміністрації. Пізнє. Зміст першого річника «Рідної Мови» за 1933 рік. — Адреса «Рідної Мови»: Warszawa, ul. Stalowa 25 m. 10. Передплата річна 6 зл., піврічна 3 зл., чвертьрічна 1-60; за границею: в Європі 9 зл., в Америці 2 дол., річно. Нові передплатники, коли того бажать, дістають «Рідну Мову» від 1. числа.